

Rada Doskonałości Naukowej 00-901 Warszawa, pl. Defilad 1 Dział Kancelaryjny WPLYNEŁO (RPW)	
29.03.2021	
Znak sprawy:	
Podpis	Zat.

Uniwersytet Łódzki
ul. Gabriela Narutowicza 68,
90-136, Łódź

Komisja Uniwersytetu Łódzkiego
do spraw stopni naukowych w dyscyplinie nauki socjologiczne

za pośrednictwem:

Rady Doskonałości Naukowej
pl. Defilad 1

00-901 Warszawa

(Pałac Kultury i Nauki, p. XXIV, pok. 2401)

Katarzyna Waniek

.....
(imię i nazwisko wnioskodawcy)

Katedra Socjologii Kultury

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

Uniwersytet Łódzki

.....
(miejsce pracy/ jednostka naukowa)

Wniosek

z dnia 26 marca 2021 roku

o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego

w dziedzinie: **nauki społeczne**, w dyscyplinie: **nauki socjologiczne**

Określenie osiągnięcia naukowego będącego podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego:

Katarzyna Waniek (2020) *Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków. Socjolingwistycznie ugruntowana analiza procesów społecznych w relacjach autobiograficznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

ISBN 978-83-8220-290-8

Recenzent wydawniczy: dr hab. Joanna Wawrzyniak

Wnoszę – na podstawie art. 221 ust. 10 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.) – aby komisja habilitacyjna podejmowała uchwałę w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w głosowaniu ~~tajnym~~/jawnym*¹

Zostałem poinformowany, że:

Administratorem w odniesieniu do danych osobowych pozyskanych w ramach postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego jest Przewodniczący Rady Doskonałości Naukowej z siedzibą w Warszawie (pl. Defilad 1, XXIV piętro, 00-901 Warszawa).

Kontakt za pośrednictwem e-mail: kancelaria@rdn.gov.pl, tel. 22 656 60 98 lub w siedzibie organu. Dane osobowe będą przetwarzane w oparciu o przesłankę wskazaną w art. 6 ust. 1 lit. c) Rozporządzenia UE 2016/679 z dnia z dnia 27 kwietnia 2016 r. w związku z art. 220 - 221 oraz art. 232 – 240 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w celu przeprowadzenia postępowania o nadanie stopnia doktora

¹ * Niepotrzebne skreślić.

habilitowanego oraz realizacji praw i obowiązków oraz środków odwoławczych przewidzianych w tym postępowaniu.

Szczegółowa informacja na temat przetwarzania danych osobowych w postępowaniu dostępna jest na stronie www.rdn.gov.pl/klauzula-informacyjna-rodo.html

Katarzyna Waniś
.....
(podpis wnioskodawcy)

Załączniki:

1. Dane wnioskodawcy.
2. Kopia dokumentu potwierdzającego posiadanie stopnia doktora.
3. Autoreferat przedstawiający opis kariery zawodowej oraz istotnej aktywności naukowej.
4. Wykaz osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny.
 - 4 a. Uzupelnienie do punktu II wykazu osiągnięć naukowych (określenie wkładu przy pracach współautorskich).
5. 2 nośniki pendrive zawierające kopie wniosku o wszczęcie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego wraz z załącznikami oraz monografię naukową w pdf (odnośnie do punktu I) i wykaz publikacji w pdf (odnośnie do punktu II).

Waniś

Autoreferat

1. Imię i nazwisko.

Katarzyna Waniek

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

1999 Magister socjologii, Uniwersytet Łódzki
praca napisana pod kierunkiem prof. Zbigniewa Bokszańskiego: *Tożsamość osób dotkniętych chorobą chroniczną lub trwałym upośledzeniem ciała.*

2007 Doktor (*doktor philosophiae*), Otto-von-Guericke Universität, Magdeburg, Niemcy
rozprawa napisana pod kierunkiem prof. Fritza Schütze: *The Biographies and Identities of Young Polish Immigrants in Germany after 1989.*

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

1999-2000 Asystent, Katedra Socjologii Kultury, Uniwersytet Łódzki

2000-2005 Stypendium doktoranckie ufundowane przez Land Sachsen-Anhalt, Niemcy, Otto-von-Guericke Universität, Magdeburg

2007-2011 Wykładowca, Clark University, Łódź

2008-2011 Asystent badawczy w projekcie *EuroIdentities: The Evolution of European Identity: Using biographical methods to study the development of European Identity*, finansowanym w ramach 7. Programu Ramowego Komisji Europejskiej,
Zakład Badań Kultury Europejskiej, Uniwersytet Łódzki.

2008-2011 Wykładowca, Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania, Łódź

2011- Adiunkt, Katedra Socjologii Kultury, Uniwersytet Łódzki
obecnie

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy.

Monografia naukowa:

Waniek Katarzyna (2020) *Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków. Socjologicznie ugruntowana analiza procesów społecznych w relacjach autobiograficznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź. ISBN 978-83-8220-290-8

(recenzent wydawniczy dr hab. Joanna Wawrzyniak)

Monografia naukowa, którą w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego przedstawiam jako znaczącą dla rozwoju nauk socjologicznych nosi tytuł:

 1

Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków. Socjolingwistycznie ugruntowana analiza procesów społecznych w relacjach autobiograficznych i została wydana w 2020 roku przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Jest ona rezultatem mojej wieloletniej pracy naukowo-badawczej prowadzonej w oparciu o metodę autobiograficznego wywiadu narracyjnego Fritza Schützego i analiz obszarów rzeczywistości społecznej związanych z doświadczeniem bezładu i cierpienia oraz z procesami migracji.

Moje zainteresowania metodą autobiograficznego wywiadu narracyjnego mają swój początek w zajęciach prowadzonych na wybranej przeze mnie w czasie studiów magisterskich specjalności Kultura i Komunikowanie przez członków Katedry Socjologii Kultury UŁ (wówczas realizującej pierwszy w Polsce projekt oparty na autobiograficznych wywiadach narracyjnych: *Biografia i wojna*). Jeszcze jako studentka miałam możliwość wzięcia udziału w trójnarodowych warsztatach badawczych poświęconych tożsamości walijskiej, które zostały zainicjowane przez Fritza Schützego w 1997 roku. Następnie w semestrze zimowym 1998/1999 przebywałam na stypendium programu Socrates-Erasmus w Magdeburgu, a od semestru zimowego 2000 otrzymywałam stypendium doktoranckie Landu Sachsen-Anhalt, podczas którego pisałam rozprawę doktorską pod opieką prof. Fritza Schützego. Wszystkie wspomniane wyżej działania wiązały się z uczestnictwem w warsztatach badawczych (*Forschungswerkstätten*), podczas których – analizując materiały biograficzne badaczy podejmujących różną problematykę – uczyłam się metody autobiograficznego wywiadu narracyjnego. Po powrocie do Polski wykorzystywałam i doskonaliłam tę wiedzę w projekcie *EuroIdentities*, następnie w latach 2012–2014 także w finansowanym przez Polsko-Niemiecką Fundację na Rzecz Nauki projekcie: *Doświadczenie biograficzne w PRL i NRD oraz jego przepracowanie w powojennym pokoleniu 1945–1955. Porównanie socjologiczne na podstawie analizy biograficznej* pod kierownictwem Kai Kaźmierskiej oraz w latach 2014–2019 w projekcie: *Doświadczenie procesu transformacji w Polsce. Porównanie socjologiczne na podstawie analizy biograficznej* także pod kierownictwem Kai Kaźmierskiej. Wiosną 2011 roku wraz z Kają Kaźmierską zainicjowałyśmy comiesięczne seminaria badań biograficznych (na wzór warsztatów badawczych Fritza Schützego i Gerharda Riemanna). Dotychczas odbyło się ich niemal 100. Ponadto, w semestrze zimowym 2016/2017 i semestrze letnim 2018 wspólnie prowadziłyśmy *Otwarte warsztaty metodologiczne: Autobiograficzny wywiad narracyjny – dla początkujących* i w zimowym 2018/2019 *Metoda biograficzna dla zaawansowanych*. Te, jak i inne (związane z udziałem w konferencjach krajowych i międzynarodowych, z procesem recenzowania publikacji naukowych czy warsztatową pracą nad licznymi materiałami biograficznymi) doświadczenia pozwoliły mi przyjrzeć się krytycznie zastosowaniu metody autobiograficznego wywiadu narracyjnego. Swoje wstępne uwagi zawarłam w artykule z 2019 roku *Lekceważone potencjały i narosłe nieporozumienia: kilka uwag o metodzie autobiograficznego wywiadu narracyjnego Fritza Schützego*¹. Zawarte w nim treści rozwijam w części I książki *Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków...* Część z tych rozważań znajduje się też we współautorskiej książce: *Autobiograficzny wywiad narracyjny. Metoda – technika – analiza* (Kaźmierska, Waniek 2020).

¹ Pełny opis bibliograficzny przywoływanych publikacji znajduje się w załączniku 4.

M. Waniek

Z kolei procesy migracyjne analizowane z perspektywy doświadczeń osób mieszkających poza granicami kraju stały się przedmiotem mojej badawczej uwagi począwszy od pracy nad rozprawą doktorską napisaną pod opieką Fritza Schützego na Uniwersytecie Ottona-von-Guericke w Magdeburgu i opublikowanej w 2012 roku w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego pod tytułem: *Polish Immigrants to Germany: Biographical Analysis of Narrative Interviews with Young Polish People Who Left for Germany Between 1989 and 1999*. Koncentrowała się ona na historiach życia Polaków, którzy po 1989 roku na stałe zamieszkali w Niemczech. Po powrocie do kraju zostałam asystentem badawczym w polskim zespole badawczym 7. Ramowego Programu Komisji Europejskiej *EuroIdentities. The Evolution of European Identity: Using biographical methods to study the development of European identity* (dalej: *EuroIdnetities* lub wymiennie *Tożsamości Europejskie*); nr grantu 213998). Projekt ten był realizowany w latach 2008-2011 a zadaniem międzynarodowego zespołu badawczego, w którego skład weszli przedstawiciele takich krajów jak: Bułgaria, Estonia, Irlandia Północna, Niemcy, Polska, Włochy i Wielka Brytania (Walia), było zgromadzenie kolekcji autobiograficznych wywiadów narracyjnych z osobami, których – jak wstępnie zakładano – umiejscowienie w procesach integracyjnych związane było z kontaktem z innymi kulturami i wychodzącymi poza kontekst lokalny czy narodowy światami społecznymi, a co za tym idzie ze szczególną dynamiką wnoszonej do każdej interakcji wiedzy podręcznej wynikającej z odnoszenia do siebie i porównywania różnych wzorów działania, schematów interpretacji i systemów wartości (Day, Miller 2012). Punktem wyjścia przy doborze narratorów było ich zaangażowanie w takie potencjalnie „uwrażliwiające” (por: Blumer 1954) na kwestie europejskie obszary działań, jak: 1. praca transnarodowa, 2. mobilność związana z edukacją, 3. działalność w organizacjach pozarządowych, 4. współpraca międzykulturowa i 5. rolnictwo. Polski zespół badawczy pod kierownictwem prof. Andrzeja Piotrowskiego (Zakład Badań Kultury Europejskiej UŁ) koordynował prace nad kategorią pracowników transnarodowych (1) oraz prowadził i analizował wywiady z osobami, które mają za sobą doświadczenia edukacji zagranicznej (2). Efektem projektu *EuroIdnetities* było wiele publikacji, m.in.: Kaźmierska, Piotrowski, Waniek 2011; Kaźmierska, Waniek (red.) 2011; Waniek 2011, Domecka, Eichsteller, Karakusheva, Musella, Ojamäe, Perone, Pickard, Schröder-Wildhagen, Waniek (2012); Kaźmierska, Piotrowski, Waniek (2012). W artykule: „*Ucieczka do...*” jako istotna przyczyna mobilności w Europie (2015) po raz pierwszy mierzę się z problemem ucieczki.

Cele jakie stawiam sobie w książce *Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków...* są dwojakie i równorzędne. Po pierwsze, ma ona pokazać potencjał metody Fritza Schützego w badaniu rzeczywistości społecznej (część I), a po wtóre, wykazać, jak jej zastosowanie pozwoliło na ujawnienie często niedostrzeganego motywu emigracji związanego z procesem ucieczki (część II), a przez to dało możliwość zarysowania przebiegu, cech i mechanizmów owego procesu oraz sformułowanie teorii substancjalnej (*Podumowanie*). Zanim jednak przechodzę do tych rozważań, wprowadzam Czytelnika w kontekst badawczy i teoretyczny (rozdział 1 *Wprowadzania*) oraz wyjaśniam układ pracy i sposób doboru prezentowanych w niej danych empirycznych (rozdział 2 *Wprowadzania*). Zasygnalizowałam

Miller

już, że tytułowa kategoria „ucieczki”² została wyłoniona i wstępnie zarysowana w trakcie badań prowadzonych w ramach projektu *EuroIdentities* (o czym piszę w podrozdziale 1.1: *W poszukiwaniu tożsamości europejskich – o założeniach i rezultatach projektu badawczego Tożsamości Europejskie*). Badania te – opierając się na metodzie autobiograficznego wywiadu narracyjnego Fritza Schütze’go – miały na celu analizę sekwencji wydarzeń w życiu badanych (pokazujących nie tylko same wydarzenia, ale także wewnętrzne stany im towarzyszące) ujawniających repertuary poznawcze, schematy interpretacyjne, systemy istotności i zasoby wiedzy podręcznej, które stoją za definicjami sytuacji i działaniami w rekapitulowanych sytuacjach życiowych. Analiza zgromadzonej kolekcji historii życia doprowadziła jednak do wyłonienia się koncepcji europejskiej przestrzeni mentalnej (szerzej piszę o niej w *Podsumowaniu*), a podjęte w tej książce rozważania – przez konfrontację z innymi materiałami biograficznymi – dały możliwość wykazania jej logicznej i empirycznej spójności. Wywiady, których analiza wskazywała na motyw ucieczki jako pierwszoplanową przyczynę mobilności pochodzący przede wszystkim z obszaru pracy transnarodowej i mobilności edukacyjnej (dalej wspólnie określam je procesami migracyjnymi). W trakcie kontrastowego i systematycznie przeze mnie pogłębianego porównania licznych, osadzonych w różnych kontekstach społeczno-historycznych relacji autobiograficznych, coraz bardziej oczywiste stawało się, że dla wielu osób podstawową przyczyną wyjazdu z kraju nie są szeroko rozumiane kwestie ekonomiczne czy chęć rozwoju, ale przede wszystkim potrzeba wydostania się z sytuacji życiowej pułapki (w domu, środowisku życia, ojczyźnie). W analizowanym przez mnie materiale coraz wyraźniej zaczął się też wyłaniać związek między dynamicznym procesem ucieczki a przebiegiem trajektorii cierpienia oznaczającej doświadczenie narastającego bezładu i obezwładniającej utraty kontroli nad własnym życiem (Riemann, Schütze 2012, Schütze 2012b). W swoim podejściu teoretycznym odwołuję się do koncepcji światów społecznych (Clarke 1991, Shibutani 1955, Strauss 1982, Schütze 2012c) traktując ją jako alternatywę dla esencjalistycznego rozumienia tożsamości europejskiej. Pozwala ona na zrozumienie zaangażowania jednostek w różne wspólnoty-„My” we współczesnym złożonym społeczeństwie, w którym obserwujemy gwałtowną utratę znaczenia przez „podstawowy zasób równomiernie dystrybuowanej dostępnej ogółowi społeczeństwa wiedzy podręcznej (wspólnych zasobów sensu), zawierającej oczywiste założenia leżące u podstaw danego społeczeństwa” (Schütze 2012c) wynikającą z intensyfikacji procesów modernizacji, globalizacji, wielokulturowości oraz rozwoju nowych technologii. Oznacza to, że człowiek w coraz mniejszym stopniu przynależy „albo tu, albo tu”, „jest tym, albo kimś innym”, a coraz bardziej należy „i tu, i tu”, „jest zarówno tym, jak i kimś innym” (Beck, Grande 2009). Tym samym jest uwikłany w liczne światy społeczne – w kategoriach których rozpatrywać należy także naród, państwo czy Europę (Strauss 2012) – zogniskowane wokół znacząco odmiennych, podstawowych, kolektywnie zorientowanych działań (*core activities*) i procesów komunikacji. Światy te na wewnętrznych arenach sporów regularnie podejmują dyskusje na temat autentyczności kluczowych działań, kryteriów ich oceny, stojących za nimi ideologii i standardów moralnych oraz sposobu wewnętrznej organizacji, zasad przynależności czy relacji z innymi światami społecznymi (brak zgody w tych kwestiach inicjuje proces segmentacji i

² Kategoria ta nawiązuje wprawdzie do rozróżnienia Ericha Fromma na „ucieczkę od” i „ucieczkę do” wolności (Fromm 1998), lecz jest ona w tej książce raczej parafrazowana niż wiernie stosowana.

wyodrębniania się sub-światów), które następnie przecinają się ze sobą tworząc swoiste konfiguracje (Strauss 2012). Wreszcie, światy społeczne uwikłane są często w – prowadzoną na zewnętrznych arenach sporów – debaty światopoglądowe, walkę o symboliczne i materialne zasoby, obejmującą również rywalizację o swoich członków. Współcześnie człowiek musi mierzyć się z różnymi (często sprzecznymi) zasobami sensu oferowanymi przez różne światy społeczne, charakterystycznymi dla nich stylistykami, logikami postępowania i standardami moralnymi oraz z ich wewnętrzną dynamiką. Prowadzi to do kakofonii wartości, poczucia konfuzji i dezorientacji. Konsekwentnie wykorzystuję tę ramę teoretyczną w całym tekście, by móc opisać i zrozumieć dynamikę relacji między poczuciem przynależności jednostki do (różnie definiowanego) miejsca pochodzenia a relacją z krajem przyjmującym czy wreszcie stosunkiem do Europy we współczesnym złożonym świecie (podrozdział 1.2). Wreszcie na koniec tej części krótko przyglądam się (często krytycznie) wybranym teoriom migracji (podrozdział 1.3). W rozdziale 2 *Wprowadzania* zajmuję się wyjaśnieniem kompozycji książki, która podyktowana została logiką postępowania badawczego **teorii ugruntowanej** i wyjaśniam sposób doboru materiału empirycznego. Podaję powody, dla których do dziewięciu wybranych z kolekcji projektu *EuroIdentities* wywiadów dołączam historię życia Ingi (pochodzącą ze zbiorów projektu *Doświadczenie procesu transformacji w Polsce...*) oraz pamiętnik Władka Wiśniewskiego umieszczony i opatrzony komentarzem w trzecim tomie *Chłopa polskiego w Europie i Ameryce* (Thomas i Znaniecki 1918/ 1976). Krok ten uzasadniam możliwością konfrontacji wyłaniających się hipotez z innymi danymi empirycznymi, a co za tym idzie testowania i różnicowania (respecyfikacji) wyłaniającej się teorii, ale również możliwością reinterpretacji klasycznych tekstów autobiograficznych przy zastosowaniu później stworzonych narzędzi analitycznych.

W części I: *Socjologicznie ugruntowana analiza autobiograficznych wywiadów narracyjnych: teoretyczne podstawy i epistemologiczne założenia metody Fritza Schützego* omawiam spójny program jego socjologii biografistycznej (Rokuszewska-Pawełek 1996). W rozpoczynającym ją **rozdziale 1: Niedocenione potencjały i narosłe nieporozumienia wokół metody Fritza Schützego**, krótko przedstawiam historię powstawania, rozkwitu, zapomnienia i rewitalizacji metody biograficznej (podrozdział 1.1), by następnie skupić się na kwestiach związanych z niepełnymi (a często też mylnymi) odczytaniem zaproponowanego przez Fritza Schützego podejścia (1.1). Jedynie w zarysie prezentuję tu sposób zbierania danych, analizy uzyskanego materiału czy narzędzia analityczne i sekwencyjne posunięcia przybliżające badacza do uogólnień teoretycznych. To syntetyczne ujęcie wynika z przyjętej w tej książce formuły, wedle której poszczególne zagadnienia metodologiczne i pojęcia analityczne są szczegółowo omawiane w odniesieniu do określonych materiałów empirycznych w części II. W rozdziale 1 części I jest zatem mowa o – częstych w dobie ogromnej popularności badań biograficznych – nieporozumieniach i wątpliwościach dotyczących metody autobiograficznego wywiadu narracyjnego: o traktowaniu wypowiedzi narratora jako jedynie ilustracji problemów i zjawisk społecznych (1.2.1), o często iluzorycznym zysku poznawczym płynącym z interdyscyplinarności i łączenia technik badawczych (1.2.2), o „rozczarowaniu” narratorem wynikającym albo z faktu, że nie odnosi się on bezpośrednio do problemu badawczego, albo nie posiada wystarczających kompetencji komunikacyjnych (1.2.3), niebezpiecznym pomieszaniu teorii badacza z autoteoriami narratora czy zdroworozsądkową wiedzą potoczną (1.2.4), o różnicach w rozumieniu przez badaczy ontologicznego i epistemologicznego statusu

M. Piłku

tekstu relacji autobiograficznej (albo traktujących go jako realne odzwierciedlenie przeżyć narratora, albo jako tworzoną w sytuacji wywiadu konstrukcję doświadczonych wydarzeń), podczas gdy Fritz Schütze stoi na szczególnym stanowisku stanowiącym *clou* jego metody. Twierdzi on, że w narracji badany analogicznie (zgodnie z tym jak je wówczas przeżywał) odtwarza przebieg zdarzeń w swoim życiu, a dopiero w komentarzach argumentacyjno-teoretycznych (pod wpływem dyskursu publicznego lub reakcji na osobę słuchającą) ponownie symbolizuje przebieg własnych doświadczeń odwołując się do abstrakcyjnych kategorii (zob. Schütze 1984). Oznacza to, że trzymając się językowego schematu narracji, narrator daje wgląd w to, co faktycznie się stało³ (1.2.5). Dalej piszę także o rzekomym niedostatku struktur procesowych i błędnych założeniach, które prowadzą do takich konstatacji (1.2.6) i wreszcie o trudnej sytuacji wywiadu, w której mogą ujawnić się niepełnie kompetencje badacza (1.2.7). **W rozdziale 2 części I** omawiam struktury procesowe odzwierciedlające sposoby doświadczania przez narratora strumienia wydarzeń w jego życiu (Schütze 2012b). Ich analiza pozwala bowiem na uchwycenie ówczesnego (to znaczy pojawiającego się wtedy, gdy określone doświadczenia mają miejsce) nastawienia nosiciela wydarzeń, jego orientacji biograficznej, określenie wpływu ram społecznych, kulturowych czy historycznych na przebieg jego losów, oraz ustalenie ich roli w kształtowaniu osobowej tożsamości. Lecz, co ważne, daje także możliwość pokazania ich zwrotnego wpływu na procesy społeczne. Szczególną uwagę poświęcam doświadczaniu trajektorii (podrozdział 2.2), ponieważ analizowane przez mnie w dalszej części pracy wywiady narracyjne, co zasygnalizowałam, ujawniają związek procesu ucieczki z obszarami bezładu i cierpienia. Obszary, które zazwyczaj pomijane są przez socjologię głównego nurtu koncentrującą się na normatywnej pewności oczekiwań i kalkulacyjno-racjonalnej orientacji życiowej członków społeczeństwa, ale też przez orientację interpretatywną ogniskującą uwagę na sposobach ustanawiania ładu w procesach działania i nie w pełni dostrzegającą anomiczny wymiar ludzkiego doświadczenia (Schütze 2012b). Swoiste konfiguracje struktur procesowych odsłaniają wyjątkowy, specyficzny dla danego człowieka **profil biograficzny**.

W **części II** zatytułowanej: *Między „ucieczką od...” a „ucieczką do...”*. **O szczególnych motywach emigracji Europejczyków** pokazuję, w jaki sposób zostały wyłonione i określone dwa brzegowe warianty procesu ucieczki: „ucieczka od...” i „ucieczka do...”, między którymi mieści się cały wachlarz możliwych konfiguracji doświadczeń. Ten pierwszy kraniec określa subiektywna definicja własnej sytuacji życiowej jako systematycznie wymykającego się spod kontroli prymatu zewnętrznych okoliczności, dojmującego lęku oraz narastającego bezładu w świecie codziennej egzystencji, która łączy się z próbą uwolnienia się ze skumulowanego nieładu. Następnym takich doświadczeń jest zazwyczaj przekroczenie granicy między działaniem intencjonalnym a „ślepych automatyzmem” (Reimann, Schütze 2012: 410). Z tej przyczyny miejsce, w którym jednostka znajduje schronienie jest raczej kwestią przypadku, niż rozważnego namysłu. Chodzi tu o takie położenie biograficzne, w którym człowiek podejmuje desperacką próbę wydostania się spod niszczącego wpływu dynamiki procesu trajektorii

³ To podstawowe założenie wywiadu narracyjnego opiera się na badaniach językoznawców Williama Labova i Joshuego Waletzkiego (1967), którzy pokazali, że prezentacja językowa w improwizowanej spontanicznej narracji nie przebiega dowolnie, lecz charakteryzuje się homologią między przeżyтыми doświadczeniami (strukturami doświadczenia) a porządkiem opowiadania.

znajdującej się w swoich szczytowych fazach. Drugi kraniec („ucieczka do...”) osadzony jest w początkowych etapach procesu cierpienia związanych z narastaniem potencjału trajektoryjnego w wyniku pogłębiającego się poczucia przytłoczenia i wyobcowania w aktualnym położeniu życiowym. Temu obciążającemu położeniu sytuacji życiowej człowiek zaczyna przeciwdziałać wprowadzając biograficzny (wewnętrznie motywowany i intencjonalny) plan działania. Dociekania podjęte w tej książce skupiają się przede wszystkim na procesie „ucieczki do...”, która – rozwijając – jest wynikiem subiektywnej definicji domu jako przestrzeni drażniącego chaosu i paralizującego zniechęcenia czy jako źródła zewnętrznego nacisku i presji. Przy czym dom jest rozumiany szeroko jako: układy rodzinne, relacje rówieśnicze, środowisko życia, wspólnota lokalna czy kraj pochodzenia. W przedstawionych przypadkach jawi się on jako ograniczająca autonomię, blokująca możliwość swobodnego wyrażania siebie wspólnota-„My”, która dostarcza narratorom przekonania, że nie spełniają żywnych wobec nich oczekiwań, że ich wybory nie wpisują się w typowe scenariusze przebiegu życia i z tego powodu nie mogą zostać zaakceptowane. Dom staje się przez to rezerwuarem bezładu i cierpienia, systematyczne narastającego poczucia wyobcowania i pogłębiającej się utraty sensu. Z kolei Europa⁴ jawi się jako obszar wolności i możliwości realizacji własnych planów biograficznych, staje się miejscem swobodnej ekspresji siebie i indywidualności (Jung 1975). Zazwyczaj – w wyniku (długotrwałego) kontaktu z inną kulturą (kulturami) – staje się ona przedmiotem bardziej świadomej refleksji jednostki, a w przypadku procesu „ucieczki do...” daje szansę na przyjrzenie się pozostawionym w ojczyźnie problemom z perspektywy innych wzorów kulturowych i hierarchii wartości. Część II podzielona została na 11 rozdziałów **zatytułowanych pseudonimami** osób⁵, których dynamiczne sploty doświadczeń przedstawionych w autobiograficznych wywiadach narracyjnych stanowiły różne warianty **procesu ucieczki**. Procesu, którego identyfikacja – co trzeba raz jeszcze podkreślić – nie była potwierdzeniem hipotezy badawczej (nie stanowił on zakładanego powodu wyjazdów), lecz przeciwnie, motyw ucieczki systematycznie wyłaniał się z analiz pojedynczych przypadków i nieustannego ich kontrastowego porównywania⁶. Umieszczone w części II **rozdziały portretowe** przedstawiają wyniki sekwencyjnej analizy autobiograficznych wywiadów narracyjnych i opisu strukturalnego (ich pełen opis nie byłby możliwy ze względu na objętość tej książki). Omawiane kolejno relacje autobiograficzne nie są prezentowane z równą szczegółowością: jedne bowiem stanowią przypadki kluczowe dla procesu ucieczki, inne tylko pewne jego warianty. Dzięki analitycznej abstrakcji polegającej na określeniu tego, co, z jednej strony, charakterystyczne i specyficzne dla danego przypadku, a z drugiej, wspólne i typowe dla innych historii życia zarówno pod względem splotu i dynamiki doświadczeń społeczno-biograficznych, jak i sposobu wyjaśniania przebiegu własnego życia oraz natury świata w ogóle możliwe stało się doprecyzowanie kategorii ucieczki. Analiza

⁴ Zgodnie z założeniami teorii ugruntowanej, „Europa” jest tu traktowana jako pole substancjonalne wyznaczone przez zakres i tematykę podjętej problematyki badawczej. Oznacza to, że wygenerowane kategorie można przenieść (uogólnić) na problematykę migracji, mobilności czy pracy za granicą w ogóle (w świecie).

⁵ Tylko Włodek Wiśniewski występuje pod swoim prawdziwym imieniem i nazwiskiem.

⁶ Rzadko kiedy badacze posługujący się metodą autobiograficznego wywiadu narracyjnego mają możliwość zgromadzenia tak bogatej kolekcji materiałów empirycznych dotyczących określonego obszaru badawczych poszukiwań (270 historii życia) i rzadko kiedy wywiady narracyjne prowadzone są z osobami pochodzącymi z tak różnych krajów, jak to miało miejsce w przypadku projektu *Euroidentities*.

Włodek

zarówno tego, **co?** informanci⁷ opowiedzieli w swojej historii życia, jak również tego, **jak?** językowo zaprezentowali poszczególne doświadczenia, pozwoliła w każdym przypadku na wyodrębnienie i opisanie określonych konfiguracji struktur procesowych, ogólnej organizacji biografii, systemów własnych teoretycznych wyjaśnień, hierarchii istotności, nastawienia wobec własnego życia, prowadzonej pracy biograficznej oraz *last but not least* powiązania z trajektorią cierpienia. Wyłaniające się alternatywne wobec innych przypadków cechy i ścieżki przebiegów procesów społeczno-biograficznych zostały wykorzystane przy formułowaniu podtytułów rozdziałów. O wspólnych i konstytutywnych cechach procesu ucieczki oraz o ogólnych scenariuszach jego przebiegu piszę w *Podsumowaniu*. **Rozdział I** przedstawia historię życia **Moniki** – Polki, która w momencie wywiadu miała 38 lat i od 5 lat – wraz z drugim mężem i czworgiem dzieci – mieszkała w Belfaście. Dopiero wyjazd z rodzinnego kraju w dramatycznej sytuacji finansowej dał jej możliwość, przynajmniej częściowego, uwolnienia się od skomplikowanych relacji rodzinnych z matką i siostrą. Z kolei wejście w środowisko pracy w Irlandii pozwoliło jej na odbudowanie sensu życia i przywróciło wiarę w ludzi. Sekwencję jej doświadczeń życiowych można zatem ująć jako przejście **od deprivacji emocjonalnej do paliatywnych relacji społecznych**. Ważnym i kontrastującym z innymi omawianymi tu przypadkami aspektem jej doświadczenia jest zakorzenienie w *milieu* – w najbliższym środowisku (por. Piotrowski 2016b: 49). Oznacza to, że migrację narratorki należy rozpatrywać jako opuszczenie negatywnie definiowanego świata życia w Polsce i odnalezienie się w pozytywnie postrzeganym irlandzkim środowisku pracy. To ważny kontrapunkt dla zrozumienia procesów akomodacji pojmowanych zazwyczaj jako rodzaj interakcji przede wszystkim z kulturami narodowymi (społeczeństwami przyjmującymi), a nie środowiskiem lokalnym czy światami społecznymi. W **rozdziale 2** analizie poddana jest historia życia pochodzącej z małej katolickiej wioski w Irlandii Północnej **Pauline**, która w okresie adolescencji miała **nieodpartą potrzebę nowych przeżyć** wynikającą ze znudzenia rutyną codziennej rzeczywistości w tradycyjnej rodzinie. Przełomowym momentem w jej biografii była podróż do Francji, a później do Belgii i możliwość poznania innych wzorów codziennego życia. Doprowadziło to do zmiany jej nastawienia wobec rodzinnej kultury. Kolejne wyjazdy zagraniczne związane ze studiami i pracą, wreszcie poznanie męża – Duńczyka – i urodzenie dziecka spowodowały, że nie tylko zaczęła z szacunkiem odnosić się do swojego miejsca pochodzenia, ale także zrozumiała i doceniła (dotychczas kontestowane) postępowanie swojej matki. Co więcej, w wieku 31 lat (w chwili wywiadu) odczuwała coraz szybciej **narastającą potrzebę zakorzenienia**. Tym większą, że po kilku miesiącach pobytu w Danii (ojczyźnie męża) poczuła, że nie we wszystkich krajach jest w stanie się odnaleźć, a powrót na kilka lat do ojczyzny przyniósł jej wyraźną ulgę i dał poczucie stabilizacji. W momencie rozmowy z badaczką szykowała się jednak do powrotu do Danii – najpewniej ze względu na pracę swojego małżonka. O ile Pauline uciekała od skostniałej tradycji, o tyle urodzony w Szwajcarii **Matthias**, którego przebieg życiowych doświadczeń stanowi treść **rozdziału 3**, próbował wyrwać się z subiektywnie postrzeganego jako karykaturalne społeczeństwa indywidualistów. Jego **kompulsywne poszukiwanie siebie wiodło** przez doświadczenie (wymuszonego przez rodziców, lecz ważnego biograficznie) pobytu w Irlandii Północnej, poszukiwanie sensu życia

⁷ Słowo „informant” oznacza osobę, która w spontanicznej autobiograficznej relacji może przyjmować trzy różne pozycje epistemiczne *ja-origo*: narratora, nosiciela opowieści i dysponenta biografii (Schütze 2012a).

w Norwegii, swoistą próbę przetrwania na Ukrainie, **ku peryferiom Europy**. Ciągnęła go tam nie tylko chęć przygody i sprawdzenia siebie, ale także fascynacja kulturą wyższą (zob. Kłoskowska 1981). Ostatecznie Matthias zamieszkał w Estonii, gdzie podjął pracę jako nauczyciel języka angielskiego i znalazł żonę. To dzięki niej zaczął weryfikować swoje – wyniesione z rodziny o lewicujących poglądach – anarchizujące nastawienie wobec świata. Jego wejście w nowe, estońskie środowisko życia wiązało się z systematycznym nastawieniem na podejmowanie perspektywy Innego i z próbami weryfikacji własnej orientacji życiowej w wyniku swoistej socjalizacji w nowy system znaczeń i przyjmowania nowej hierarchii wartości. Podobny kierunek ucieczki wybrała wychowana w zamożnym domu na północy Francji **Cecile (rozdział 4)**, która w okresie studiów poszukiwała możliwości wyjazdu w ramach programu Erasmus na uniwersytety w Europie Wschodniej (w Polsce i Estonii). Jednak łańcuch wydarzeń w jej życiu stanowił raczej (przynajmniej w momencie wywiadu, kiedy miała 29 lat) swoisty **biograficzny surfing** polegający na świadomym wykorzystywaniu istniejących w **Europie struktur możliwości** by jak najdłużej pozostawać poza domem i problemami rodzinnymi, by uwolnić się od oczekiwań matki, która chciała uczynić z niej godną przedstawicielkę francuskiej klasy średniej. Ten rodzaj ucieczki nie pociąga za sobą jednak pogłębionego (choć nie oznacza to całkowitej ignorancji) zainteresowania kulturą kraju, w którym się aktualnie przebywa, ani potrzeby zakorzenienia. Jest raczej próbą pragmatycznego i systematycznego wykorzystania dostępnych (finansowych) ofert związanych z mobilnością (edukacyjną), które pozwalają nie tylko na własny rozwój, ale także na pozostawanie poza domem i jego problemami. W **rozdziale 5** uwaga koncentruje się na opowieści Holenderki **Katrien**, która jako nastolatka została obsadzona przez swoich rozwiedzionych rodziców w roli informatora – osoby, od której oczekuje się relacji dotyczących życia wiedzonego przez matkę i ojca. Miało to swoje poważne konsekwencje dla jej osobowej tożsamości, dla budowania zaufania wobec znaczących Innych i dla nadawania sensu codziennemu światu życia. Ich przejawem było buntownicze nastawienie wobec otaczającej ją rzeczywistości aż po balansowanie na krawędzi zachowań o charakterze przestępczym. Szukając możliwości zmiany własnej sytuacji narratorka wyjechała na kurs językowy w Salamance, gdzie dzięki oddaleniu od domowych napięć i problemów oraz dzięki doświadczeniu *communitas* (Turner V. 2010) inaczej spoglądała na siebie, miała możliwość niezależnego działania i przekonała się, że może sobie zaufać. Tam też poznała swojego przyszłego męża, z którym razem zamieszkała w jego rodzinnym kraju – Irlandii Północnej. Spędzone tam 15 lat wiązało się jednak z poczuciem zupełnej **obcości**, tym bardziej, że przyjmując permanentną pozycję człowieka marginalnego (Park 1928, 1961; Stonequist 1961) raczej powierzchownie i paternalistycznie spoglądała na kulturę tego kraju, po części z powodu subiektywnego poczucia odrzucenia. Opowieść Katrien pokazuje, że w istocie w obu (to znaczy w rodzimej holenderskiej, jak i przyjmującej ją irlandzkiej) kulturze czuła się zagubiona i wyobcowana. Nie mogąc znaleźć swojego symbolicznego miejsca stała się zatem osobą **kulturowo bezdomną**. By jednak zapobiec temu zawieszaniu postanowiła wraz z rodziną (mężem i dwójką dzieci) wrócić do Holandii. Plan ten jednak stanowi raczej strategię oszukiwania samej siebie związaną z narastającą potrzebą zakorzenienia. Historia życia Polki **Doroty (rozdział 6)** daje możliwość przyjrzenia się jeszcze jednemu wariantowi procesu ucieczki. Miał on wspólny dla opisywanych w tej książce przypadków początek związany z pełnym napięć domem rodzinnym (wczesnym porzuceniem przez ojca i dorastaniem w skomplikowanych relacjach wychowujących ją kobiet: matki, babki i ciotki).

M. Piłsudski

Ich następstwem były powracające psychosomatyczne choroby narratorki i obezwładniający brak wiary w siebie – także w okresie studiów germanistycznych. Przełomowym momentem w biografii Doroty okazał się wyjazd do Niemiec w ramach programu Erasmus, w czasie którego doświadczyła **opóźnionego moratorium** – wyhamowania i skoncentrowania na sobie przed wejściem w dorosłe życie. Opóźnionego w tym sensie, że wcześniej – w wieku dwudziestu lat – próbowała łączyć tworzenie domu ze swoim ówczesnym partnerem, wymagające studia i konieczność samodzielnego utrzymywania się po bolesnym zerwaniu z rodziną. Pobyt na niemieckiej uczelni stanowił dla niej nie tylko ukojenie w niezwykle zawilej i obciążającej sytuacji życiowej, ale także pozwolił na zanurzenie się w języku i niemieckiej kulturze, także wyższej. Wiązał się z przepracowaniem jej stosunku do ojczyzny – **repatriotyzacją**. Trzeba przy tym zaznaczyć, że nie chodzi tu o aktywowanie nastawień nacjonalistycznych, lecz o orientację biograficzną bliską „zakorzenieniu w historii”, która oznacza „tendencję narratora do umieszczania i interpretacji własnych procesów biograficznych oraz interbiograficznych w planie makroprocesów historycznych i społecznych, odwołującej się także do kategorii teoretycznych (wiedza) i (lub) rozmaitych modeli ideologicznych, historiozoficznych” (Piotrowski 2016a: 49). W przypadku Doroty repatriotyzacja wiązała się z nadaniem prawomocności obu kulturom (zarówno polskiej jak i niemieckiej) jako biograficznie ważnym zasobom wiedzy i interpretacji. Owa poznawcza, symboliczna i fizyczna oraz moralnie zobowiązująca przynależność „i tu, i tu” ma w istocie charakter **biwalnecji** w rozumieniu Antoniny Kłoskowskiej. Interesujące w biografii Doroty jest to, że jej cierpienie przyczyniło się do podjęcia przez nią roli człowieka marginalnego, choć zazwyczaj rzeczy mają się odwrotnie: marginalność wywołuje cierpienie. Dzięki wykonywanej jeszcze w okresie studiów pracy przewodnika mogła bowiem zaangażować się w – pojmowaną przez siebie jako misję budowania mostów – **pracę pośredniczącą** (Hughes 1972) i wejść w doświadczenie metamorfozy. Historia życia Włocha **Marca (rozdział 7)** ukazuje jeszcze inny odcień na możliwej palecie wariacji procesu „ucieczki do...”. W tym przypadku narrator – w ramach stypendium programu Erasmus – wyruszył do Londynu przede wszystkim w **poszukiwaniu własnej tożsamości seksualnej**, która początkowo stanowiła dla niego samego zagadkę. **Europa** traktowana była przez Marca jako miejsce potwierdzenia własnej homoseksualności, ale też **jako kryjówka**, w której mógł ten wymiar swojej tożsamości zachować w tajemnicy przed rodzicami. Anglia, w której zdecydował się zamieszkać i w której podjął pracę jako księgowy (co wiązało się z niezakłóconą do czasu kryzysu gospodarczego stabilnością finansową) dała mu możliwość przejawiania siebie i stanowiła **przestrzeń potencjalnej metamorfozy**. Potencjał ten nie mógł zostać w pełni wykorzystany ze względu na swoiste nastawienie życiowe narratora mające postać wybiórczego – wykluczającego perspektywę własnych rodziców i (w odniesieniu do innego poziomu rzeczywistości społecznej) mieszkańców Europy Wschodniej – podejmowania perspektywy Innego. Z tej przyczyny Marco nie był w stanie prowadzić pogłębionej pracy biograficznej i przez to domknąć procesu biograficznej metamorfozy. Wiązało się to ze swoistym zawieszeniem i biograficzną niestabilnością. W dwóch kolejnych rozdziałach przedstawiających historię życia dwudziestoosmioletniej Estonki **Kati (rozdział 8)** i trzydziestoletniej Polki **Ingi (rozdział 9)** mamy do czynienia z powiązaniem procesów biograficznych z intensywnymi procesami zmiany społecznej w krajach byłego bloku wschodniego. I tak, w **rozdziale 8** omawiam tok wydarzeń w życiu **Kati**, która ze względu na ciężką atmosferę domu rodzinnego (spowodowaną

głównie anomicznym stanem estońskiego społeczeństwa w okresie przemian społeczno-ustrojowych w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia) i alienującym poczuciem bycia **nieciekawym odmieńcem** wśród rówieśników podjęła **desperacką próbę usensownienia własnego życia i odnalezienia siebie**. Przełomowym doświadczeniem pod tym względem okazał się wyjazd do Niemiec, gdzie narratorka podjęła pracę jako *au pair* i, mimo niefortunnego obrotu spraw oraz stereotypizującego podejścia do opiekunek ze Wschodu, nie chciała wracać do domu. Później jednak – dzięki radom i wsparciu przyjaciół – podjęła studia na uniwersytecie w Getyndze, gdzie jako kierunek wiodący wybrała sinologię. W interakcjach z Niemcami, ale też z międzynarodowym środowiskiem studentów systematycznie odzyskiwała poczucie własnej wartości, co miało związek z przypisywaną jej pozycją **intrygującego obcego**. Sama też, przez zanurzenie w kulturze niemieckiej podjęła próbę perfekcyjnego dopasowania się do społeczeństwa przyjmującego. Dla rozwoju jej biografii ogromne znaczenie miały dwa stypendialne wyjazdy do Chin, przy czym pierwszy, dziesięciomiesięczny okazał się niemal katastrofalny w swych skutkach, a drugi, roczny zakończył się rozpadem jej wieloletniego związku. Co ciekawe, zarówno po opuszczeniu rodzinnego kraju, jak i powrocie z Państwa Środka, Niemcy stanowiły miejsce „leczenia ran” – swoistego *Kurortu*. Lecz doświadczenie bolesnej kulturowej mimikry zarówno w Getyndze, jak i w Chinach oraz wypalający nadmiar doświadczeń związanych z podejmowaniem perspektywy Innego doprowadziły ją ostatecznie do rewitalizacji więzi z własnym krajem i ponownego uznania za ważny estońskiego zasobu kulturowego. Z kolei w **rozdziale 11** analizuję autobiograficzną relację urodzonej w Polsce **Ingi**. Została ona wychowana w inteligenckiej rodzinie, która mając stabilny i harmonijny charakter w niewyartykułowany sposób mentalnie zobowiązywała swoje dzieci do podążania wytyczonymi ścieżkami – do realizacji określonych wzorów oczekiwań. Jednocześnie rodzice narratorki, uwiedzeni możliwościami, jakie zarysowały się w Polsce po 1989 roku, porzucili swoje zawody (inżyniera i psychologa) i zaczęli prowadzić firmę turystyczną, co skończyło się utratą zdrowia przez ojca i przejściem wszystkich obowiązków przez matkę. Wywołało to w Indze systematycznie narastającą **potrzebę przejęcia odpowiedzialności za własne życie** i odciążenia finansowego ciężko pracującej matki oraz realizacji własnej tłumionej linii rozwoju, szczególnie po tym, jak nie udało się jej dostać na studia artystyczne na polskiej uczelni. Wyjechała wówczas do Holandii, gdzie mieszkając u ciotki, pracowała w pubie i podjęła naukę w wyższej szkole rysunku ilustracyjnego, która okazała się ogromnym rozczarowaniem. Dwa lata po jej ukończeniu zdała egzamin na Akademię Sztuk Pięknych w Amsterdamie, gdzie wreszcie mogła realizować swoją artystyczną pasję. Jednak swoje prawdziwe powołanie odkryła, kiedy – po śmierci ojca – mogła **twórczo łączyć społeczne światy sztuki** dzięki działalności galerii otwartej w Polsce przez jej brata i utrzymywanej głównie przez matkę. W **rozdziale 10** zajmuję się przebiegiem biografii **Francesca**, który podjął próbę wymknięcia się bezdyskusyjnym scenariuszom napisanym dla niego przez włoską tradycję i lokalną wspólnotę oraz **obezwładniającej monotonii** dobrobytu, która czyniła jego życie nieznośnie nudnym i bezsensownym. Jediną odskocznią od prozaicznej codzienności były odbywane wraz z przyjacielem podróże motorem po Europie (szczególnie Wschodniej). Podejmując niezwykle przemyślany biograficzny plan działania obaj postanowili zamienić prowadzony do tej pory schematyczny styl życia i zaangażować się w pochłaniające energię fizyczną, umysłową i psychiczną prowadzenie restauracji w Estonii. Francesco podporządkował zatem swoje życie

Wpisał

protestanckiej etyce pracy⁸ i oswoił się z – odczuwanej subiektywnie jako przymus – konieczności realizacji instytucjonalnego wzorca oczekiwań. Zaczął konsekwentnie wcielać własny plan uporządkowania i usensownienia własnej biografii oraz zharmonizowania własnej osobowej tożsamości. Ostatni, **11 rozdział** poświęcony jest reanalizie spisanej na prośbę Floriana Znanickiego biografii **Władka Wiśniewskiego**. Ta dokonana przez mnie ponowna interpretacja będzie w dużej mierze polemiczna wobec odczytania pamiętnika imigranta jakie zaproponowali Florian Znanicki i William I. Thomas. Ponownie badając *Pamiętnik imigranta* korzystam z wybranych narzędzi analitycznych wypracowanych i rozwiniętych w metodzie autobiograficznego wywiadu narracyjnego: przede wszystkim prowadzę sekwencyjną analizę wybranych fragmentów tekstu, uwzględniam ogólną organizację biografii oraz wnikliwie przyglądam się rozbudowanej kodzie kończącej główną linię narracji tuż przed podróżą Wiśniewskiego do Ameryki. W tej optyce, jego wyjazd nie jest w pierwszym rzędzie typowym przykładem emigracji zarobkowej z ziem polskich (głównie Galicji i Królestwa Polskiego) w okresie zaborów, ale jest przede wszystkim związany z **potrzebą zerwania z opartymi na wyzysku, obłudzie i niesprawiedliwości relacjami rodzinnymi** i z życiem będącym dryfem – powtarzalnością sekwencji o charakterze trajektoryjnym. Władek uciekał bowiem przede wszystkim od poczucia bycia czarną owcą w rodzinie, niechcianym, wyśmiewanym, przynoszącym wstyd jej członkiem.

W *Podsumowaniu* zatytułowanym *W stronę teorii substancjalnej: ogólne właściwości i sekwencyjna organizacja przebiegu procesu ucieczki, jej biograficzne i społeczne konsekwencje oraz europejska przestrzeń mentalna*, postępując zgodnie z procedurą analitycznej abstrakcji, podaję wspólne, powtarzające się w wybranej kolekcji danych empirycznych **właściwości** (podrozdział 1) i kreślę **etapy uogólnionej dynamiki przebiegu** (podrozdział 2) procesu „ucieczki do...”, by – uwzględniając jego konsekwencje dla **osobowej tożsamości**, jak i dla **procesów społecznych**, w które zaangażowani byli narratorzy – omówić i rozwinąć **konceptę europejskiej przestrzeni mentalnej** (podrozdział 3). Trzeba tu zaznaczyć, że obszerna kolekcja wywiadów zebranych w ramach projektu *EuroIdentities*, jak również możliwość odwołania się do innych zbiorów danych, pozwoliła na nasycenie próby – dojścia do takiego punktu, w którym nowe pojawiające się materiały nie przynosiły już znaczących informacji i nie zmieniały podstawowego szkieletu wyłaniającej się teorii. Odkrycie procesu „ucieczki do...” związane było z obserwacją, że w autobiograficznej linii opowiadania mamy do czynienia z językową reprezentacją wewnętrznych stanów odzwierciedlających bliskie irytacji znudzenie określonym stylem życia, dojmujące poczucie stłamszenia czy obojętności brak satysfakcji. Narratorzy opowiadają najczęściej o niedostatkach emocjonalnych, o lekceważeniu ich woli, o braku szczerości i otwartości w relacjach międzyludzkich, a także o fasadowej moralności znaczących Innych, która zaburza zaufanie wobec świata i poddaje w wątpliwość wytrzymałość wspólnych układów życiowych. W innej biograficznej konfiguracji może być mowa o niezrozumiałych relacjach rodzinnych, braku wzajemności i uznania wśród najbliższych oraz, w konsekwencji, systematycznie narastającemu osamotnieniu. Ma to zazwyczaj związek z doświadczeniem bycia osobą w jakiś sposób odmienną, niepasującą do swojej rodziny, świata społecznego czy *milieu*, a bywa, że

⁸ Kategoria ta użyta jest tu jako pojęcie uwrażliwiające.

niechcianą, napiętnowaną czy wykluczoną. Potęguje to w jednostce poczucie wyobcowania wobec świata życia połączonego z pogłębiającą się utratą kontroli nad codzienną rzeczywistością. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest albo, po pierwsze, szczególna (czasem po części wyobrażana) poślednia pozycja w rodzinie związana z poczuciem deprywacji emocjonalnej, albo, po drugie, napięte i bolesne stosunki między (rozwiedzionymi) rodzicami, w których narratorzy stają się elementem toczącej się między nimi niezrozumiałej gry; albo, po trzecie, niechęć czy nawet niemoc sprostania oczekiwaniom stawianym przez rodziców, wpisania się w działania światów społecznych, grup rówieśniczych czy realizacji typowego dla danej społeczności scenariusza przebiegu życia. Nierzadko w jednostkowej biografii doświadczenia te łączą się ze sobą tworząc szczególną konfigurację mającą charakter skumulowanego nieładu. Wszystko to potęguje **ucieczkowy i wypychający potencjał**, kształtując w człowieku **potrzebę wydostania się z ograniczającej i duszącej sytuacji życiowej pułapki**. Kiedy bowiem jasnym staje się, że schematy interpretacji, hierarchie ważności, sposoby działania czy orientacje życiowe narratorów różnią się tak znacząco od tych oferowanych im w rodzinie, grupie rówieśniczej czy w ich własnej kulturze, że powstaje między nimi przepastna szczelina. Wiąże się to z **przemocną chęcią oddalenia się od domu**, która w wielu wypadkach staje się możliwa dzięki europejskim strukturalnym możliwości: swobodnemu przepływowi osób, otwartemu rynkowi pracy, stypendiom edukacyjnym (jak na przykład Erasmus) czy programom wymiany kulturowej (jak na przykład *au pair*), ale też istniejącym sieciom migracyjnym (szczególnie tym rozwiniętym przez rodzinę i znajomych). Stanowią one nie tylko środek ułatwiający przybliżenie się do określonego celu (odsunięcia źródeł życiowego bezładu), ale mają także **charakter przyciągający** przybierający postać (często iluzorycznego) wyobrażenia o lepszym życiu gdzie indziej, nieorganicznych możliwościach znalezienia intratnej pracy, o bardziej tolerancyjnym czy życzliwym społeczeństwie czy o atrakcyjności studiów poza ojczystym krajem. Co więcej, pojawia się **nieodparta potrzeba pozostania poza domem jak najdłużej** i niemal za wszelką cenę. Takie nastawienie ma związek z charakterystycznym dla procesu „ucieczki do...”, wstępnym etapem **kontestacji kultury macierzystej i zachwyty wobec kultury przyjmującej**. W zależności od okoliczności życiowych narratora faza ta przybiera różną formę i przebiega z mniejszą lub większą intensywnością. „Ucieczka do...” często służy kojącemu odsunięciu z pola uwagi bolesnych i irytujących problemów. Oznacza to tymczasowe **zaniechanie lub zawieszenie pracy biograficznej**, co ma na ogół negatywne konsekwencje dla ogólnej postaci przebiegu życia. Nieprzepracowane konflikty w domu, choć pozornie pozostawione daleko, zazwyczaj nadal wywierają wpływ na aktualną sytuację nosiciela biografii, a w chwilach trudnych mogą nieoczekiwanie ujawnić swój destrukcyjny potencjał. To właśnie z tej przyczyny, osoba podejmująca „ucieczkę do...” często początkowo nie chce podtrzymywać swoich związków z krajem czy środowiskiem pochodzenia, a bywa i tak, że próbuje uchodzić za rdzennego członka grupy, do której wchodzi. Z reguły, nie jest jednak świadoma, że żyjąc w ciągłej sytuacji zawieszenia, często jedynie falsyfikuje oczekiwania wobec własnego życia, które nie pozwalają jej na domknięcie własnej biografii i uzyskanie spójnego obrazu siebie. Wreszcie wspomnieć trzeba, że „ucieczka do...” daje jednostce czas na **przyjrzenie się z dystansu** relacjom ze znaczącymi Innymi, grupami rówieśniczymi czy stosunkowi do różnego rodzaju wspólnot- „My” i – po (częstym) etapie fascynacji obcością i dyskredytacji własnej kultury – nierzadko prowadzi do rewizji dotychczasowych nastawień i pozwala na ich bardziej bezstronną,

mpuile

racjonalną ocenę. Rezultatem może okazać się **odbudowa więzi** z krajem pochodzenia i jego kulturą (wówczas mówić możemy o **repatriotyzacji**) lub środowiskiem życia czy rodziną, a przynajmniej podjęcie próby rekuncyliacji z najbliższym otoczeniem (wówczas będziemy mieli do czynienia z **rewitalizacją**) – do kwestii tych powracam dalej. Ogromne znaczenie ma przy tym również **mechanizm swoistego odczarowania**. Niejednokrotnie bowiem miejsce ucieczki w praktyce dalece odbiega od iluzorycznych wyobrażeń tworzonych na jego temat przed wyjazdem. Może to wiesć do rozmaitych konfiguracji jednostkowych biografii, w których dominować będzie albo doświadczanie twórczej marginalności, dającej poczucie przynależności „**i tu, i tu**” – czy jak piszą Beck i Grande „zarówno, jak też” (2009: 119) – niosące ze sobą potencjał przemiany biograficznej; albo doświadczanie niszczącego zawieszenia pomiędzy kulturami wynikające z niedostatku więzi z którąkolwiek z nich i systematycznie narastającej bolesnej świadomości, że nie należy się „**ani tu, ani tam**”; albo wreszcie doświadczenie „**oswojonego**” **obcego**, który właśnie z zajmowania tej szczególnej pozycji w społeczeństwie przyjmującym może czerpać (symboliczne) profity. Rzadko w wybranych wywiadach znaleźć można zaawansowaną **pracę biograficzną**, pozwalającą na przepracowanie problemów życiowych i ich uporządkowanie, to znaczy zrozumienie i pogodzenie się zarówno z minionymi wydarzeniami, akceptację swojej aktualnej sytuacji życiowej, jak też pozytywne wyobrażenie planowanej przyszłości. Formalnym dowodem niedostatku pracy biograficznej są często rozbudowane komentarze argumentacyjno-teoretyczne pojawiające się zarówno po sekwencyjnej prezentacji określonych segmentów narracyjnych, jak i przed właściwą, to znaczy zamykającą opowieść kodą (mowa jest wówczas o kodzie rozbitej). Oznaczają one bowiem, że narrator dopiero w sytuacji wywiadu próbował zmierzyć się z określonymi problemami w swojej biografii. Analiza wybranych przypadków pozwoliła także na ustalenie i opisanie **ogólnej sekwencyjnej organizacji procesu ucieczki** (podrozdział 2). Wszystkie omawiane w tej książce historie życia ukazują bowiem szczególny splot instytucjonalnego wzorca przebiegu życia przybierającego postać (często powiązanych ze sobą) przytłaczających oczekiwań stawianych przez rodziców, nieznośnej presji grup rówieśniczych czy wreszcie scenariuszy narzuconych przez lokalne środowisko lub własną kulturę z **różnymi etapami dynamiki procesu trajektorii**. Należy przy tym wziąć pod uwagę, że doświadczanie cierpienia często nie jest wyrażane wprost a dostrzec je można w formalnych cechach wypowiedzi oraz organizacji opowieści o własnym życiu oraz, że ma ono charakter subiektywny, złożony i zrozumiały w kontekście całości biografii oraz jej usytuowania w określonych ramach społeczno-historycznych. Przypomnieć należy, że o ile „ucieczka od...” związana jest ze szczytowymi fazami doświadczenia trajektorii, to w przypadku procesu „**ucieczki do...**” (przeważającego w analizowanych w tej książce autobiograficznych relacjach) mamy do czynienia z próbami opanowania potencjału trajektoryjnego wynikającego z odczuwanego jako nadmiarowy restrykcyjny – **instytucjonalnego wzorca organizacji biografii** i swoistej (nad)wrażliwości narratorów znajdujących swoje źródło w szczególnej predyspozycji do dostrzegania kruchości rzeczywistości społecznej. Próby te przybierają postać długoterminowego **biograficznego planu działania** uwzględniającego (oferowane w Europie) struktury możliwości. Jego celem jest nie tylko przywrócenie nomicznego porządku w spektrum własnych doświadczeń, ale także możliwość sprawdzania siebie w różnych sytuacjach i układach społecznych oraz niezawisłej organizacji przebiegu biografii i realizacji autonomicznych dążeń. W konsekwencji człowiek odbudowuje poczucie własnej wartości,

zyskuje pewność siebie wynikającą ze sprostania zadaniu czy pozytywnego obrazu własnej osoby w oczach Innych. W omawianych w tej książce przypadkach staje się to możliwe dzięki wyjazdom poza granice własnego kraju do innych europejskich państw (poza, rzecz jasna, historią życia Władka Wiśniewskiego). Lecz nie jest to, jak się wydaje, jedyny możliwy obszar ucieczki. Ten opisany wyżej został uwarunkowany specyfiką próby badawczej – historiami życia osób, którym przyszło się w różny sposób (czy to przez migrację czy wyjazdy edukacyjne) mierzyć z Europą. Wydaje się jednak, że ucieczka może być wyłącznie próbą odcięcia się od (subiektywnie postrzeganego jako destrukcyjne) środowiska życia, wymagającą przynajmniej minimalnego odsunięcia się od niego i znaczącą, jeśli nie całkowitą zmianą otoczenia. Co bodaj najistotniejsze, **wprowadzenie biograficznego planu działania** w postaci ucieczki do Europy (lub dalej) zazwyczaj **nie eliminuje potencjału trajektoryjnego**, ale jedynie go zawiesza czy odsuwa z pola uwagi. Tym bardziej, że pierwsze etapy pobytu za granicą absorbują tak fizyczną, jak i psychiczną energię jednostki – zarówno wówczas, kiedy jest ona zafascynowana odmiennością kultury kraju, do którego wyjechała, jak i wówczas, kiedy ma problemy z jej przyswojeniem i adaptacją. Ten drugi wariant, co trzeba zauważyć, zazwyczaj nie blokuje realizacji powziętego planu biograficznego, gdyż przeszkody i trudności, jakie się z nimi wiążą są na ogół traktowane jako swoista zaprawa w boju, a nie podstawa do ich zaniechania. Jest to zatem taki okres, w którym możliwość spełniania własnego wyobrażenia o uporządkowanym i sensownym życiu usuwa w cień pozostawione daleko dojmujące problemy i chaos w codziennej rzeczywistości. Oznacza to **dominację biograficznego planu działania nad przesłoniętym** (wciąż nie przepracowanym, a najczęściej nadal narastającym) **potencjałem trajektoryjnym**. Innymi słowy, cierpienie zostaje odsunięte z centrum codziennego doświadczenia, a dzięki włączeniu określonych sposobów oszukiwania samego siebie za pomocą rozmaitych technik racjonalizacyjnych, niemal z niego wyrugowane. Daje to w istocie możliwość utrzymywania **chwicznej równowagi** i radzenia sobie z codziennym życiem w nowym środowisku, które wydaje się mieć paliatywny, a nawet stymulujący charakter. Co więcej, otwiera przestrzeń wolności, przynosi możliwość praktycznej kontroli nad rozwojem własnej biografii i daje poczucie względnej integralności. W doświadczeniu ucieczki ukryty jest jednak pewien przewrotny mechanizm: uwiedziona zazwyczaj wysokim stopniem stabilizacji własnej biografii jednostka **za wszelką cenę dąży do pozostania jak najdłużej poza domem** i dlatego nie tylko przestaje dostrzegać pozostawione w oddali nierozwiązane trudności, ale zaczyna je odsuwać z pola uwagi. Te jednak nie przestają wywierać swojego (ukrytego) wpływu na jej biografię, często niepostrzeżenie się kumulując. Grozi to nagłą utratą gruntu pod nogami oraz załamaniem się organizacji życia codziennego i orientacji wobec samego siebie (Schütze 2012b: 429). Zapobiega temu początkowo znikoma i faworyzująca odmienność **praca biograficzna** polegająca na odnoszeniu (definiowanych często jako gorsze) własnych wzorów kulturowych do (zazwyczaj postrzeganych jako lepsze i fascynujące) wzorów kulturowych nowego społeczeństwa. Z czasem jednak może ona posunąć się na tyle daleko, by z perspektywy innych (typowych dla kraju przyjmującego lub usytuowanych w nich światów społecznych) schematów interpretacji, hierarchii wartości, stylów życia **świat macierzysty stał się ponownie ważnym systemem odniesienia i zasobem sensu**. Warto pamiętać, że relacja między miejscem pochodzenia a imigracji, po pierwsze, nie ma statycznego charakteru lecz zazwyczaj dynamicznie się zmienia, a po drugie, że w indywidualnej biografii może odnosić się do definiowanych na różnych poziomach tożsamości

kolektywnych czy poczucia przynależności (na przykład do wspólnoty narodowej, lokalnego środowiska życia, grupy odniesienia czy rodziny). I tak w przypadku Doroty (rozdział 8) owym światem macierzystym był kraj pochodzenia pierwotnie definiowany jako ten, z którego należy się *jak najszybciej ewakuować*, a później – dzięki kontaktom z kulturą niemiecką – uznany za *niezwykle ciekawy* i dający *poczucie dumy*. Takie przekształcenie orientacji wobec ojczyzny, przypomnę, nazwane zostało repatriotyzacją związaną najczęściej z zakorzeniem w historii. Jest to jednak proces, co bezwzględnie należy podkreślić, który nie oznacza nadania pierwszeństwa subiektywnie rozumianej wspólnoty narodowej w kształtowaniu tożsamości zbiorowych czy uznania wyższości schematów interpretacyjnych wywiedzionych z własnej kultury (wówczas mielibyśmy do czynienia ze swoistym renacjonalizmem). Wręcz przeciwnie – jest on powiązany z systematycznymi próbami zestawiania, porównywania, łączenia i wykorzystywania w biografii zasobów wiedzy i systemów orientacji dwu (lub więcej) kultur narodowych. Repatriotyzacja wiąże się również z powstaniem i rozwijaniem emocjonalnego związku z nimi i uznaniem ich za swoje – mające (realny i symboliczny) wpływ na codzienne doświadczenie jednostki. Kategoria ta nawiązuje do pojęcia walencji Antoniny Kłoskowskiej, która oznacza przyswojenie kluczowej, kanonicznej części kultury narodowej z nieodzownym uznaniem jej za bliską, własną, dającą poczucie własnej wartości i przynależności (Kłoskowska 2012: 128). Ciekawym wariantem jest tu przypadek Matthiasa (rozdział 5), który wchodzi w kulturę wyższą kraju imigracji oraz świetnie odnajduje się w rodzinie swojej estońskiej żony, wolno odbudowuje też swoją relację z rodzicami, lecz nadal z ogromnym dystansem podchodzi do ojczystej Szwajcarii. Podobne doświadczenia wynikające ze spojrzenia przez pryzmat własnych przeżyć za granicą na pierwotny świat życia można zaobserwować w wywiadzie z Pauline (rozdział 4) czy Kati (rozdział 10). W tych przypadkach chodziło jednak w pierwszym rzędzie o **rewitalizację** więzi z rodziną czy społecznością lokalną. Formalną cechą opowieści obu narratorek było bowiem ujmowanie własnych doświadczeń w kategoriach związanych z bezpośrednim środowiskiem życia (**zakorzeniem w milieu**). Nieco inaczej rzeczy mają się w przypadku Moniki (rozdział 3), w którym kultura macierzysta została zdefiniowana jako obca, a społeczny świat pracy w Belfaście, gdzie zamieszkała, jako wyposażający w sens jej codzienną rzeczywistość, porządkujący jej doświadczenie i pozytywne nastawienie wobec życia. W większości omawianych wywiadów (nie musi to być regułą) – zachwyty inną kulturą obcą (czy ulokowanymi w niej światami społecznymi) i krytyka rodzimej kultury z czasem maleją, zazwyczaj w wyniku zestawiania i odnoszenia ich do siebie. Ma to związek z próbami teoretycznego opracowania własnego życia, które stanowią część pracy biograficznej zmierzającej do (od)budowania spójnego obrazu siebie i odzyskania kontroli nad własnym życiem w nowych warunkach (por. Strauss i in. 1985; zob. też Kaźmierska 2008). Zazwyczaj rezultatem tłumaczenia sobie przeszłych doświadczeń i prób ich uporządkowania jest przepracowanie stosunku do miejsca pochodzenia czy relacji rodzinnych, które otwiera drogę do przyswojenia i budowania pozytywnej emocjonalnej relacji z kulturą kraju imigracji.

Książkę kończą rozważania nad **biograficznymi i społecznymi konsekwencjami procesu ucieczki i europejską przestrzenią mentalną** (podrozdział 3 w *Podsumowaniu*). Analiza odtwarzanych w wywiadach narracyjnych sekwencji wydarzeń, towarzyszących im wewnętrznych stanów oraz związanych z nimi wyjaśnień o charakterze teoretyczno-argumentacyjnym pokazała, że poczucie przynależności i identyfikacji z różnymi wspólnotami-„My” (z określonym krajem, obszarem czy Europą) – nie wiąże się z „odgrywaniem”

przyswojonych wzorów postępowania w poszczególnych sytuacjach działania czy z ideologizacją wspólnej tożsamości opartej na przyswojonych wartościach czy wspólnej historii czy polityki (por. Calhoun 2004). Jest raczej związana z poszukiwaniem wspólnych repertuarów, zasobów sensu i ram odniesienia na poziomie lokalnym, często w relacji do określonych światów społecznych. Ze swej natury poczucie przynależności i związku z określoną wspólnotą podlega zmianie, jest negocjowane i modyfikowane w procesach interakcyjnych (Schütze, Schröder-Wildhagen 2012). Konstatacje te stanowiły punkt wyjścia dla wyłonienia się pojęcia europejskiej przestrzeni mentalnej. Zanim jednak ją omawiam, przyglądam się „karierze” pojęcia „tożsamości europejskiej” w budowaniu Wspólnoty Europejskiej i wybranym koncepcjom teoretycznym poddającym krytycznej analizie dążenia do stworzenia czy wzmocnienia wspólnej europejskiej tożsamości (Calhoun 2004, Hansen 2000, Ifversen 2000, Soysal, Brubaker i Cooper 2000). W indywidualnych doświadczeniach osób badanych w projekcie *EuroIdentities* jak i w tej książce można było zaobserwować szczególne konfiguracje uwikłania czy zaangażowania w dynamikę różnorodnych (przede wszystkim europejskich) światów społecznych. Światów, które oferują zarówno mocną, trwałą i całościową tożsamość (jak na przykład naród czy religia), jak też identyfikacje słabe, tymczasowe, przypadkowe, sytuacyjne, na przykład bycie Holenderką w Irlandii, Szwajcarem w Estonii, nauczycielką angielskiego w Chinach, studentką Erasmusa w Niemczech (por. Brubaker, Cooper 2000). Podjęta w tej książce analiza procesu ucieczki pozwoliła uzupełnić i uszczegółowić kategorię **europejskiej przestrzeni mentalnej**. Stanowi ona mniej lub bardziej zmienny zasób wiedzy, źródła sensu i repertuar konstruktów poznawczych jednostki określających ramy, w obrębie których możliwe staje się tworzenie i urzeczywistnianie przez nią określonych planów biograficznych. Europejska przestrzeń mentalna jest zatem dynamicznym intelektualnym i emocjonalnym wyposażeniem jednostki, wynikającym z wiedzy i zasobów interpretacji i schematów odniesienia jednostki, które są nieustannie dookreślane, negocjowane i utrwalane w indywidualnym doświadczeniu przez interakcje twarzą-w-twarz z Innymi (w tym szczególnie kulturowo odmiennymi partnerami spotkania), przez wiedzę pochodzącą zarówno z własnego doświadczenia (przekazywaną przez rodziców, przyjaciół, znajomych), jak i z dyskursu publicznego (kształtowaną w szkole, przez prasę, internet, programy telewizyjne czy radiowe) czy nawet dokumentów wymuszających definiowanie i rozumienie siebie w kontekście wymagań określonych instytucji. Pozwala ona na wydobycie z kontekstu, świadomą obserwację i porównywanie ze sobą różnych wzorów kulturowych. Pociąga to za sobą zazwyczaj poszerzenie i przekształcanie zasobów wiedzy podręcznej, schematów odniesienia i systemów istotności (w sensie Alfreda Schütza), jak również przynosi ze sobą konieczność porównywania odmiennych standardów działania oraz kryteriów i narzędzi ich oceny światów społecznych. Należy podkreślić, że w zgromadzonych wywiadach narracyjno-biograficznych europejska przestrzeń mentalna rozciąga się na kontinuum od zaledwie dostrzeżenia alternatywnych schematów interpretacyjnych, odmiennych wzorów kulturowych i/lub brania pod uwagę różnych obszarów Europy dla potencjalnej ucieczki czy realizacji własnych planów biograficznych – do otwartości na dialog międzykulturowy uwzględniający odmienne perspektywy zaangażowanych osób i intensywnej pracy biograficznej. W tych pierwszych, wcale nierzadkich przypadkach, „spotkanie” z Europą zazwyczaj nie pociąga za sobą świadomych i intensywnych prób oglądu rzeczywistości z punktu widzenia kulturowo odmiennego Innego i często jest związane z usilnym podtrzymywaniem dotychczasowych

Michał

schematów interpretacyjnych i sposobów działania. Konsekwencją tej swoistej „odporności” na zachodzące w świecie życia narratora zmiany są różnorodne pułapki i paradoksy biograficzne (na przykład zamknięcie się w narodowej bańce na obczyźnie). Jak pokazuje zebrany materiał, europejska przestrzeń mentalna pozwala na takie definiowanie poczucia przynależności do różnych wspólnot-„My”, które nie wymusza rezygnacji z jakiegokolwiek kolektywnej identyfikacji i w którym **Europa** staje się jednym ze znaczących (ale niekoniecznie najważniejszym) **punktów odniesienia i systemów orientacji**. Najpełniej i najefektywniej Europa zostaje włączona w biografię jednostki w przypadkach aliansu dwóch (dużo rzadziej większej liczby) kultur narodowych czy lokalnych, których sprawy traktowane są przez jednostkę jako istotne dla niej samej. Jeśli mamy do czynienia z przyswojeniem i uznaniem za własne wzorów kulturowych i kanonu kultury wyższej również innego, poza własnym, narodu (co wiąże się z emocjonalną więzią i autentycznością odczuwania), wówczas mówić możemy o fenomenie opisanym przez Antoninę Kłoskowską jako **biwalencja kulturowa**. Co istotne, losy narratorów udowadniają, że aby obie kultury zostały pomyślnie zintegrowane w umyśle i działaniu jednostki, muszą być traktowane jako podobnie znaczące i/lub uzupełniające się. W tym miejscu warto przypomnieć przypadek Doroty, której doświadczenia najpełniej odzwierciedlają ów proces – uchwycony w metaforze *domu* (Polska) i *domku letniskowego* (Niemcy), czy Szwajcara Matthiasa, który poznając życie codzienne i kulturę Estonii, poddaje krytyce bezrefleksyjnie reprodukowany podział na rzekomo cywilizacyjnie i moralnie rozwiniętą Europę Zachodnią i „mroczne ziemie zacofania” Europy Wschodniej. Nadanie wyższej rangi kulturze własnej wiedzie zazwyczaj do swego rodzaju postawy kolonizatora, która inicjuje asymetrię w procesie spotkania z (kulturowo odmiennym) Innym i prowadzi do pęknięć w procesie interakcji. Z kolei uznanie innej kultury za bardziej atrakcyjną może prowadzić albo do odrzucenia kultury rodzimej i usilnych prób konwersji kulturowej, albo do podjęcia roli „misjonarza”, który stara się szerzyć nowe, „lepsze” wzory kulturowe wśród rodaków i nawracać czy nawet cywilizować tych, którzy pozostali w domu/ojczyźnie. Te ostatnie działania zaobserwować można w wywiadzie z Pauline, która kupując matce wypiekacz do chleba nie tyle próbowała odciążyć ją z obowiązków domowych, lecz pokazać „lepszy” świat. Natomiast w przypadku, kiedy człowiek opuszcza swój dom w poczuciu irytacji czy znudzenia, ważne wydaje się podjęcie pracy biograficznej i przywrócenie harmonii w relacji do rodzimej kultury (Cohen 1979; Stonequist 1961: 179). W przypadku ponownego nadania ważności kulturze kraju pochodzenia – co warto powtórzyć – obserwujemy zazwyczaj proces **repatriotyacji**, a rodzinie czy bezpośredniemu (lokalnemu) światu życia – proces **rewitalizacji**. Oba wymagają zaawansowanej pracy biograficznej i tożsamościowej, która – co najciekawsze – zazwyczaj idzie w parze z uznaniem Europy za ważny i znaczący punkt odniesienia dla własnej biografii i uczynieniem jej realnym polem podejmowanych działań (Kaźmierska, Piotrowski, Waniek 2011). Sumując ustalenia będące przede wszystkim wynikiem omawianych tutaj danych empirycznych, lecz także szerszej kolekcji projektu *EuroIdentities* i innych zbiorów wywiadów narracyjnych, w indywidualnym doświadczeniu Europa przejawiać się może w postaci: **struktur możliwości** tworzących względnie korzystne warunki dla podjęcia pracy w innym niż rodzime społeczeństwie, studiów zagranicznych, podróży czy nawiązywania międzynarodowych relacji, a w omawianych w tej książce przypadkach także dla ucieczki neutralizującej dynamikę trajektorii, **wspólnych ram odniesienia dla porównań kontrastowych** obejmujących wszelkie obszary doświadczenia

Wpisał

narratorów. Oznacza to, że Europa (reprezentowana przez inny niż ojczysty kraj) staje się elementem zestawu pokazującego „jak się rzeczy u nas mają”, a „jak to się dzieje gdzie indziej”. Owe porównania dotyczą codziennych czynności, stylów życia, hierarchii wartości, regulacji prawnych, odmiennych standardów organizacji i działania, kryteriów i narzędzi ich oceny oraz regulacji prawnych. Pod tym względem Stary Kontynent zapewnia także **arenę dyskursu**, na której określone działania mogą być omawiane, krytykowane, ujednolicane, itp. Pamiętać wypada, że tworzenie porównań to jeden ze znaczących elementów konstrukcyjnych autobiograficznego wywiadu narracyjnego, który odsłania nie tylko zasoby interpretacyjne dysponenta biografii, ale wskazuje na jego pracę biograficzną – stopień zaangażowania i głębokość namysłu nad własnym doświadczeniem i jego znaczeniem dla całości życia. Europa może być także postrzegana jako: **gwarant bezpieczeństwa i promotor nastawień pokojowych pod hasłem „nigdy więcej wojny”**. Podkreślić trzeba jednak z całą mocą, że omówienie wskazanych powyżej obszarów indywidualnego doświadczenia nie ma na celu ukazania bezproblemowego i pozytywnego obrazu Europy i Unii Europejskiej w szczególności. Przeciwnie, w świetle omawianych historii życia indywidualne doświadczenia rozmijają się z formułowanymi ogólnie projektami wspólnej Europy: czym innym są bowiem nieustannie negocjowane i modyfikowane kolektywne tożsamości jednostki (w tym te europejskie), a czym innym ogólny, planujący je projekt (Kaźmierska 2011). Trzeba jednak wspomnieć, że kolekcja projektu *Tożsamości Europejskie* została zamknięta w 2009 roku. Można w tym kontekście zaryzykować twierdzenie, że do momentu globalnego i europejskiego kryzysu ekonomicznego wspólna Europa (czy Unia Europejska) była traktowana jako (co nie jest równoznaczne z jej pozytywną oceną) oczywistość. W doświadczeniu narratorów (zwykłych obywateli) była z reguły brana za pewnik, jako swoista – choć niejednorodna – całość, często „widziana, choć niedostrzegana” (Garfinkel 2007) mentalna i fizyczna przestrzeń codziennych działań i przyszłych planów życiowych. Wówczas jeszcze kierunek integracji europejskiej uznawany był za jasny, a deklaracje wyjścia z Unii Europejskiej (urzeczywistnione później przez Brexit) za fantasmagorie. Co ciekawe, to właśnie wielokrotnie odraczane wyjście Wielkiej Brytanii ze struktur Unii Europejskiej stało się dla wielu Europejczyków – by odwrócić kategorię „cudzego problemu” (por. Czyżewski, Dunin, Piotrowski 2010: 25) – „własnym problemem”, czyli było postrzegane w kategoriach wpływu na własną sytuację życiową. Nie chodzi przy tym wyłącznie o realne działania i decyzje, jakie muszą podejmować przebywający tam imigranci, ale także o symboliczne znaczenie wyjścia i jawne zakwestionowanie integrującej mocy Unii Europejskiej. Powtórzyć trzeba zatem, że niemal wszystkie wywiady (poza przypadkiem Ingi i Władka Wiśniewskiego) poddane analizie w tej książce zostały zebrane przed lub w trakcie trwania kryzysu finansowego w latach 2007–2009 oraz na długo przed tak zwanym kryzysem uchodźczym, który rozpoczął się w 2015 roku. Oba wstrząsnęły posadami Unii Europejskiej pokazując wyraźnie, że ogólnie zaprojektowana społeczna i kulturowa integracja oparta na budowaniu świadomości-„My” oraz na solidarnościowym działaniu w obliczu sytuacji problematycznych i budzących kontrowersje poniosła znaczące fiasko. Wzajemne wsparcie i pomoc dla państw członkowskich najbardziej dotkniętych kryzysem ekonomicznym i uchodźczym okazały się nie tyle manifestem (oczekiwanej czy wręcz założonej) solidarności i współodpowiedzialności, co przedmiotem (podsycanego medialnie) sporu. Sporu, który ujawnił brak zaufania nie tylko poszczególnych narodów wobec siebie, ale także do Unii Europejskiej, jej instytucji i samej idei integracji.

Wprowadzony wówczas do debaty publicznej kontekst nieustających podejrzeń i wzajemnego przypisywania sobie nieszczerých intencji przez wskazywanie zarówno tych, którzy rzekomo pragnęli dorobić się na roli poszkodowanego, jak i tych, którzy planowali zbić własny interes na pomaganiu innym (Habermas 2013) ujawnił pozorną wspólność europejskiej tożsamości i odkrył ze zwielokrotnioną siłą (często wcześniej przesłonięte poprawnością polityczną) wzajemne stereotypy i uprzedzenia. Pojawiające się wówczas poczucie niepewności dotyczące bezpieczeństwa materialnego i fizycznego wiodło do pytań o przyczyny i sprawców takiego stanu rzeczy. Spowodowało to ożywienie (podsycanych medialnie), typowych dla wiedzy podręcznej potocznych kategoryzacji odnoszących się do podziału na swoich i obcych czy stereotypowych obrazów poszczególnych nacji. Taka figuracja „my-oni” (Elias, Scotson 1994) blokuje proces uwzględniania perspektywy Innego i radykalizuje dyskurs, wyraźnie polaryzując obraz rzeczywistości, w której „oni” stają się nośnikiem wszelkiego zła.

Warto na koniec podkreślić, że podjęte w tej książce analizy pokazują, że warto mówić o procesach migracyjnych z perspektywy doświadczającego człowieka i eksploatować te wymiary owego procesu stanowiące zazwyczaj obrzeża zainteresowań nauk społecznych oraz pokazywać subtelne zróżnicowania w obrębie wyłonionych kategorii. Takie skupienie uwagi na dogłębnej analizie przypadków ukazującej wielowarstwowe i wzajemnie powiązane społeczno-biograficzne przyczyny stojące za wyjazdem za granicę i polegającej na nieustannym ich kontrastowaniu – dało możliwość uzupełnienia, a nierzadko też poddania w wątpliwość i skorygowania wielu „narzucającym się z niezbitą na pozór oczywistością” (Znaniński 1930: 2) pojęciom, kategoriom czy koncepcjom wypracowanym w obszarze badań nad migracjami. Wreszcie, trzeba zauważyć, że przestrzenią ucieczki nie musi być (i z pewnością nie jest) wyłącznie Europa. Uciekać można znacznie dalej – do Ameryki, jak to ponad sto lat temu uczynił Władek Wiśniewski, czy do Mongolii, jak to w swoich planach przedstawiała Cecile (rozdział 6). Ucieczka nie wymaga też konieczności wyjazdu poza granice własnego kraju, może wiązać się z przeprowadzką do innego miasta, czy próbą ułożenia sobie życia z dala od wielkomiejskiego zgiełku. Ucieczka nie wymaga także fizycznego przemieszczenia się i może wiązać się z sięganiem po substancje odurzające, które pozwalają odciąć się od bolesnej rzeczywistości codziennego świata życia, albo też przybrać postać „emigracji wewnętrznej”, izolującej bezsilną jednostkę od przepełnionej nieznośnym bezsensu rzeczywistości. Wydaje się, że we wszystkich tych przypadkach zarysowana teoria ujawnić może swoją wyjaśniającą moc.

Literatura cytowana w autoreferacie:

Beck Ulrich, Grande Edgar (2009), *Europa kosmopolityczna*, Scholar, Warszawa.

Blumer Herbert (1954), What is Wrong with Social Theory?, „American Sociological Review”, vol. 19, no. 1., s. 3–10.

Brubaker Roger, Cooper Frederick (2000), *Beyond »identity«*, „Theory and Society”, no. 29, s. 1–47.

Calhoun Craig (2004), *The Democratic Integration of Europe: Interests, Identity, and the Public Sphere*, [w:] Mabel Berezin, Martin Schain (eds.) *Europe without Borders: Re-Mapping Territory, Citizenship and Identity in a Transnational Age*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, s. 243–274

Clarke Adele (1991), *Social worlds/ Arenas theory*, [w:] David R. Maines (ed.), *Social organization and social structure. Essays in honour of Anselm Strauss*, Aldine de Gruyter, New York, s. 119–158.

Czyżewski Marek, Dunin Kinga, Piotrowski Andrzej (2010), *Cudze problemy, czyli wstęp do sepologii*, [w:] tychże, *Cudze problemy. O ważności tego, co nieważne. Analiza dyskursu publicznego w Polsce*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.

- Day Graham, Miller Robert (eds.) (2012), *The evolution of European identities. Biographical approaches*, Palgrave MacMillan, London.
- Elias Norbert, John L. Scotson (1994), *The Established and the Outsiders*, Sage, London.
- Fromm Erich (1998), *Ucieczka od wolności*, „Czytelnik”, Warszawa.
- Garfinkel Harold (2007), *Studia z etnometodologii*, PWN, Warszawa.
- Habermas Jürgen (2013), *The crisis of the European Union: a response*, Polity Press, Cambridge.
- Hansen Peo (2000), »European citizenship«, or where neoliberalism meets ethnoculturalism. *Analyzing the European Union's citizenship discourse*, „European Societies”, vol. 2, no. 2, s. 139–165.
- Hughes Everett C. (1972), *The Linguistic Division of Labor in Industrial and Urban Societies*, [w:] Joshua A. Fishman (ed.), *Advances in the Sociology of Language*, vol. 2. Mouton, Hague, s. 296–309.
- Ifversen Jan (2002), *Europe and European culture – a conceptual analysis*, „European Societies”, vol. 4, no. 1, s. 1–26.
- Jung Carl Gustav (1975a), *Individuation*, [w:] William McGuire, Herbert Read, Michael Fordham, Gerhard Adler (eds.), *Collected Works of C. G. Jung*, Princeton University Press, Princeton, vol. 1, s. 173–187.
- Kaźmierska Kaja (2008), *Biografia i pamięć. Na przykładzie pokoleniowego doświadczenia ocalonych z Zagłady*, Nomos, Kraków.
- Kaźmierska Kaja (2011), *Dylematy integracji i tożsamości europejskiej w perspektywie top-down*, [w:] Kaja Kaźmierska, Katarzyna Waniek (red.), *Integracja Europejska a przemiany kulturowe w Europie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 9–25.
- Kaźmierska Kaja, Piotrowski Andrzej, Waniek Katarzyna (2011), *Biographical Consequences of Working Abroad in the Context of European Mental Space Construction*, „Przegląd Socjologiczny”, t. 60, nr 1, s. 139–158.
- Kaźmierska Kaja, Piotrowski Andrzej, Waniek Katarzyna (2012), *Transnational Work in the Biographical Experiences of Traditional Professions and Corporate Executives. Analysis of Two Cases*, [w:] Graham Day, Robert Miller (eds.) (2012), *The evolution of European identities. Biographical approaches*, Palgrave MacMillan, London, s. 76–102.
- Kłoskowska Antonina (1981), *Socjologia kultury*, PWN, Warszawa.
- Kłoskowska Antonina (2012), *Kultury narodowe u korzeni*, PWN, Warszawa.
- Labov William, Waletzky Joshua (1967), *Narrative analysis: oral version of personal experience*, [w:] J. Helm (ed.) *Essays in the verbal and visual arts*, University of Washington Press, Seattle, s. 12–44.
- Park Robert E. (1928), *Human Migration and the Marginal Man*, „American Journal of Sociology”, vol. 33, no. 6, s. 881–893.
- Park Robert E. (1961), *Introduction*, [w:] Everett V. Stonequist, *The Marginal Man. A Study In Personality and Culture Conflict*, Russell & Russell, New York.
- Piotrowski Andrzej (2016), *Zakorzenie w historii (teorii) – zakorzenie w milieu: analiza dwu odmian narracji*, [w:] Renata Dopierała, Katarzyna Waniek (red.), *Biografia i wojna. Metoda biograficzna w badaniu procesów społecznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 239–260.
- Riemann Gerhard, Schütze Fritz (2012), *Trajektoria jako podstawowa koncepcja teoretyczna w analizach cierpienia i bezładnych procesów społecznych*, [w:] Kaja Kaźmierska (red.), *Metoda biograficzna w socjologii. Antologia tekstów*, Nomos, Kraków, s. 389–414.
- Rokuszewska-Pawełek Alicja (1996), *Miejsce biografii w socjologii interpretatywnej. Program socjologii biografistycznej Fritza Schützego*, „ASK: Społeczeństwo, Badania, Metody”, nr 1, s. 37–54.
- Schütz Alfred (2008), *Obcy. Esej z zakresu psychologii społecznej*, [w:] tegoż, *O wielości światów*, Nomos, Kraków 2008, s. 213–224.
- Schütze Fritz (1984), *Kognitiven Figuren des autobiographischen Stegreiferzählens*, [w:] Martin Kohli, Robert Günther (Hrsg.), *Biographie und Sozial Wirklichkeit. Neue Beiträge und Forschungsperspektiven*, Metzler, Stuttgart, s. 78–117.

- Schütze Fritz (2012a), *Analiza biograficzna ugruntowana empirycznie w autobiograficznym wywiadzie narracyjnym. Jak analizować autobiograficzne wywiady narracyjne*, [w:] Kaja Kaźmierska (red.), *Metoda biograficzna w socjologii. Antologia tekstów*, Nomos, Kraków, s. 141–278.
- Schütze Fritz (2012b), *Trajektorie cierpienia jako przedmiot badań socjologii interpretatywnej*, [w:] Kaja Kaźmierska (red.), *Metoda biograficzna w socjologii. Antologia tekstów*, Nomos, Kraków, s. 415–458.
- Schütze Fritz (2012c), *Koncepcja świata społecznego w symbolicznym interakcjonizmie oraz organizacja wiedzy we współczesnych złożonych społeczeństwach*, [w:] Kaja Kaźmierska (red.), *Metoda biograficzna w socjologii. Antologia tekstów*, Nomos, Kraków, s. 489–514.
- Schütze Fritz, Anja Schröder-Wildhagen (2012), *European mental space and its biographical relevance*, [w:] Graham Day, Robert Miller (eds.), *The evolution of European identities. Biographical approaches*, Palgrave MacMillan, London, s. 255–278.
- Shibutani Tamotsu (1955), *Reference Groups as Perspectives*, „American Journal of Sociology”, vol. 60, no. 6, s. 562–569.
- Soysal Yasemin Nuhoglu (2002), *Locating European Identity in Education*, [w:] António Nóvoa, Lawn Martin (eds.), *Fabricating Europe. The Formation of an Education Space*, Springer, Dordrecht, s. 55–66.
- Stonequist Everett V. (1961), *The Marginal Man. A Study In Personality and Culture Conflict*, Russell & Russell INC, New York.
- Strauss Anselm L. (1982), *Social Worlds and Legitimation Process* [w:] Norman K. Denzin (ed.), „Studies in Symbolic Interaction”, Vol. 4, s. 171–190.
- Strauss Anselm L., Fagerhaugh Shizuko, Suczek Barbara, Wiener Carolyn (2012), *Praca nad odczuciami*, [w:] Kaja Kaźmierska (red.), *Metoda biograficzna w socjologii. Antologia tekstów*, Nomos, Kraków, s. 801–824.
- Thomas William I., Znaniecki Florian (1918/1976), *Chłop polski w Europie i Ameryce. Pamiętnik imigranta*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa, t. 3.
- Turner Victor (2010), *Proces rytualny. Struktura i antystruktura*, PIW, Warszawa.
- Waniek Katarzyna (2011), *Tożsamość europejska (?) – perspektywa bottom-up*, [w:] Kaja Kaźmierska, Waniek Katarzyna (red.), *Integracja europejska a przemiany kulturowe w Europie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 63–80.
- Znaniecki Florian (1930/31), *Studia nad antagonizmem do obcych*, „Kwartalnik Socjologiczny”, nr 2–4, s. 3–54.

Odnosne do pozostałych aktywności naukowych:

Zgromadzone w projekcie *EuroIdentities* materiały zostały także opracowane we współautorskich publikacjach z Kają Kaźmierską i Andrzejem Piotrowskim. W artykule *Biographical Consequences of Working Abroad in the Context of European Mental Space Construction* (2011) zarysowaliśmy pierwsze wnioski wyłaniające się z analiz autobiograficznych wywiadów narracyjnych zgromadzonych w obszarze pracy transnarodowej i wyjazdów edukacyjnych, a w rozdziale książki pod redakcją Roberta Millera i Grahama Day'a *The Evolution of European Identities: Biographical Approaches* (2012) zatytułowanym *Transnational Work in the Biographical Experiences of Traditional Professions and Corporate Executives: Analysis of Two Cases* analizując dwie historie życia pokazujemy związek między wykonywaną pracą (związaną z tradycyjnymi i wymagającymi wyższego wykształcenia zawodami a pracą w obszarze marketingu i zarządzania). W tej samej książce znajduje się rozdział, w którym wraz z asystentami badawczymi i młodymi naukowcami biorącymi udział w projekcie *EuroIdentities* poddajemy refleksji sposób zastosowania metody autobiograficznego

22

wywiadu narracyjnego w badaniu tożsamości europejskich: *Method in Practice: Autobiographical Narrative Interviews in Search of European Phenomena* (Domecka, Eichsteller, Karakusheva, Musella, Ojamäe, Perone, Pickard, Schröder-Wildhagen, Siilak, Waniek 2012). Z Kają Kaźmierską zredagowałyśmy także książkę *Integracja europejska a przemiany kulturowe w Europie* (2011), w której znajduje się napisany przez mnie rozdział: *Tożsamość europejska (?) – perspektywa bottom up*. Wreszcie w artykule *Paradoxes of liaison work in individual experiences and their socio-biographical implications* (2016a) podejmuję próbę identyfikacji i opisu pułapek pracy pośredniczącej w kontekście międzykulturowym. O problematyce tej piszę również w rozdziale: *Konflikt pamięci. II wojna światowa w spotkaniach młodych Polaków i wojennego pokolenia Niemców* opublikowanym w książce pod redakcją Renaty Dopierały i Kai Kaźmierskiej: *Tożsamość, nowoczesność, stereotypy...* (2012). **Praca pośrednicząca w różnych kontekstach społeczno-historycznych wytycza moje dalsze plany badawcze i naukowe.**

Materiał empiryczny z kolekcji projektu *EuroIdentities* i wiedza teoretyczna pogłębiona w czasie jego trwania stały się podstawą wielu prowadzonych przeze mnie zajęć ze studentami socjologii, dziennikarstwa, pracy socjalnej, czy programu Erasmus na Uniwersytecie Łódzkim: *Bottom-up Approaches to European Identities, Divided Europe? Between us and Them, Dylematy tożsamości europejskiej w perspektywie bottom-up, Europa w potocznym doświadczeniu swoich mieszkańców, Migration and Mobility in Europe, Understanding Prejudice and Intolerance in European discourse*. Wiedzę tę wykorzystywałam również w czasie zajęć *Interultural Communication* prowadzonych w łódzkim oddziale Clark University.

Jeśli zaś chodzi o procesy migracji w indywidualnych doświadczeniach, to piszę o nich między innymi w artykule z 2008 roku: *Obcy we własnym domu. O niektórych biograficznych implikacjach pobytu emigrantów w ojczyźnie*, we wspomnianej już książce *Polish Immigrants to Germany: Biographical Analysis of Narrative Interviews with Young Polish People Who Left for Germany Between 1989 and 1999* (2012), w opublikowanym w Brazylii tekście: *Jovens migrantes poloneses na Alemanha de 1989 a 1999* (2014a). Wreszcie podejmuję polemikę z Florianem Znaniem i Williamem Thomasem i ich interpretacją losów polskiego imigranta Władka Wiśniewskiego w artykule: *Emigration of Władek Wiśniewski as an Escape – A reinterpretation of The Polish Peasant in Europe And America Volume 3 in Light of the autobiographical Narrative Interview Method* (2019). Wraz z Jakubem Adamskim współredagowałam 18 numer czasopisma naukowego „Władza Sądzenia” zatytułowany: *Procesy migracyjne: praca-polityka-przemoc* (2020).

W niemal wszystkich swoich publikacjach – odwołując się do materiałów autobiograficznych – analizuję dynamikę procesu bezładu i cierpienia, jak choćby w artykule z 2010 roku *Dynamika cierpienia i bagatelizacja wylaniającego się potencjału trajektoryjnego, Reversed “Betrayal Funnel”. A Case of a Children’s Home Inmate Who Suffers from Being Disloyal to her Alcoholic Family* (2014a), czy w publikacjach będących efektem analizy wywiadów zgromadzonych w ramach projektu *Doświadczenie procesu transformacji w Polsce...* (zob. załącznik 4 pkt. 9) – *Potencjały bezładu i cierpienia w biografiiach młodych kobiet wchodzących w świat sztuki i medycyny* (2016b), *The Precarious Life Situation Trap. The Case of “Zealous” Julia – a Proponent and a Victim of Neoliberal Reality* (2019c) oraz

mpiele

Biographical traps of the transformation process – cohort 1980. Potentials of disorder and suffering in the experiences of young polish women entering social worlds of art, medicine and academia (2020a).

Większość prowadzonych przeze mnie zajęć (dla studentów socjologii, pracy socjalnej, dziennikarstwa i programu Erasmus) odwołuje się do metody autobiograficznego wywiadu narracyjnego i (szerzej) do tradycji socjologii interpretatywnej, ale też do problematyki cierpienia (wykluczania, marginalizacji i obcości): *Autobiograficzny wywiad narracyjny w badaniu procesów społecznych, Interaction – Identity – Narration, Interakcja – narracja – tożsamość, Jednostka i kultura współczesna, Kreowanie biografii w mediach, Marginalizacja i wykluczenie społeczne w doświadczeniach indywidualnych, Odmienności etniczne, kulturowe i religijne w dyskursie publicznym, Stereotypes, Prejudices and Stigmatization, Zjawiska i procesy społeczne w perspektywie biograficznej*. Jest to także problematyka, która w dużym stopniu zakreśla obszar tematyczny moich seminariów licencjackich (wypromowałam dotychczas **56 licencjatów**)⁹ oraz współprowadzonej z prof. Agnieszką Golczyńską-Grondas (jako **promotor pomocniczy**) pracy doktorskiej Patrycji Chrzanowskiej-Przybylskiej: *Proces usamodzielniania się absolwentów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego: między indywidualnym doświadczeniem a instytucjonalnym zarządzaniem biografią* (przewód otwarty w 2019 roku). Ponadto, w 2012 roku zredagowałam 41 numer czasopisma „Folia Sociologica”: *Wykluczenie, marginalność oraz praca w doświadczeniach biograficznych*.

Wspomniana wyżej publikacja *Biographical Traps...* stanowi rozdział w książce: *Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective* (2020), którą zredagowałyśmy wspólnie z Kają Kaźmierską. Ukazał się w niej także mój rozdział, w którym odwołuję się do wywiadów zgromadzonych w ramach projektu *Doświadczenie biograficzne w PRL i NRD...* (zob. załącznik 4 pkt. 9) *The process of acquiring and developing critical attitude towards the socialist regime in Poland* (2020b) oraz dwa rozdziały współautorskie. Pierwszy z nich – napisany z Jackiem Burskim – nosi tytuł: *“Twist of fate”: declining and rising lines of occupational career in the biographical experiences of two engineers* (2020) i stanowi analizę porównawczą dwóch historii życia inżynierów Huberta i Roberta osadzonych w okresie przemian społeczno-ustrojowych w Polsce. Drugi: *Transforming opportunity structures: biographical chances, hopes, illusions and dead-ends* napisany wraz z Agnieszką Golczyńską-Grondas jest próbą teoretycznego opracowania wyłaniających się z kolekcji danych empirycznych zgromadzonych w ramach projektu *Doświadczenie procesu transformacji w Polsce...* kategorii analitycznej „struktury możliwości” i analizy doświadczeń związanych z szansami jakie pojawiły się w Polsce po 1989 roku oraz wynikającymi z nich paradoksami.

Za swoje osiągnięcie uznaję również opublikowaną wraz z Kają Kaźmierską i Agatą Zysiak książkę: *Opowiedzieć Uniwersytet. Łódź akademicka w biografiach wpisanych w losy Uniwersytetu Łódzkiego* (2015), która jest wynikiem analitycznej pracy nad wywiadami

⁹ Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny dopuszcza powierzenie funkcji promotora prac magisterskich adiunktom pod pewnymi warunkami (https://www.eksoc.uni.lodz.pl/wgrane_pliki/zasady-dyplomowania-17-18.pdf), ale w praktyce przyjęło się, że seminaria magisterskie prowadzone są przez samodzielnych pracowników naukowych.

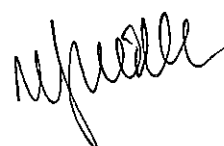

narracyjno-biograficznymi z emerytowanymi profesorami Uniwersytetu Łódzkiego zgromadzonymi w ramach projektu Katedry Socjologii Kultury i Stowarzyszenia „Topografie”: *Łódź Akademicka*. Jako autorki otrzymałyśmy za tę publikację Nagrodę Rektora UŁ III stopnia za osiągnięcia naukowe.

Ponadto w 2020 roku w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego wraz z Kają Kaźmierską opublikowałyśmy książkę: *Autobiograficzny wywiad narracyjny. Metoda – technika – analiza*. Jest ona efektem naszych wieloletnich dyskusji i namysłu nad metodą biograficzną w socjologii. Inspiracją dla jej powstania była w głównej mierze zgłaszana przez uczestników prowadzonych przez nas od 2011 roku comiesięcznych seminariów badań biograficznych potrzeba stworzenia jednej monografii metodologicznej wykładającej metodę autobiograficznego wywiadu narracyjnego Fritza Schütze, jasno prezentującej technikę gromadzenia danych empirycznych i przejrzyste opisujące kolejne kroki procedury analitycznej. Zawarte w tej publikacji rozdziały to wynik nie tylko znajomości literatury z tego obszaru teoretyczno-badawczego, ale także naszych własnych doświadczeń związanych z prowadzeniem autobiograficznych wywiadów narracyjnych. Co więcej, korzystamy z naszej wiedzy zdobytej w czasie licznych warsztatów analitycznych prowadzonych przez Fritza Schütze i Gerharda Riemanna (w moim przypadku także tych związanych z pobytem na studiach doktoranckich na Uniwersytecie w Magdeburgu) w ramach licznych projektów badawczych takich jak: *Trójnarodowe warsztaty badawcze nad tożsamością Walijską, EuroIdentities*, później kierowanego przez Kają Kaźmierską i Fritza Schütze projektu Polsko-Niemieckiej Fundacji na Rzecz Nauki: *Doświadczenie biograficzne w PRL i NRD... i projekcie NCN Opus 5 pod kierownictwem Kai Kaźmierskiej: Doświadczenie procesu transformacji w Polsce...* (odnośnie do projektów zob. załącznik 4, pkt. 9). Odwołujemy się też do trudności i nieporozumień dotyczących samej metody, techniki zbierania danych czy procedury analitycznej, jakie mogłyśmy zaobserwować w trakcie seminariów badawczych, warsztatów metodologicznych, licznych konferencji poświęconych metodzie biograficznej (zob. załącznik 4, pkt. 7 i 8), ale też w recenzowanych przez nas publikacjach.

Wraz z Kają Kaźmierską założyłyśmy Centrum Badań Biograficznych i Historii Mówionej UŁ (2017) oraz powołałam w 2016 roku Sekcję Badań Biograficznych w Polskim Towarzystwie Socjologicznym (aktualnie jestem jej przewodniczącą). Ta działalność związana jest między innymi z organizacją konferencji, z których pierwsza odbyła się w 2017 roku w Spale i nosiła tytuł: *Metoda-Etyka-Praktyka*. W 2018 współorganizowałam cykl spotkań w stulecie wydania książki *Chłop polski w Europie i Ameryce* Williama Thomasa i Floriana Znanieckiego (1918-1920) oraz (jako członek zarządu Research Network RN03: Biographical Perspectives on European Societies ESA) konferencję: *Theoretical and empirical reflections on social disorganisation and “otherness” in modern European societies. Following the biographical and discursive approach of Thomas and Znaniecki's legacy of “Polish Peasant in Europe and America”*. O innych działaniach organizacyjnych piszę w załączniku 4 pkt. 8.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

- a. Studia doktoranckie, Otto-von-Guericke Universität, Magdeburg, Niemcy, stypendium Landu Sachsen-Anhalt (2000-2006).
 - b. Projekt badawczy finansowany przez Komisję Europejską w ramach 7. Programu Ramowego, nr grantu: 213998) *EuroIdentities. The Evolution of European Identity: Using biographical methods to study the development of European identity*, [Tożsamości Europejskie: Wykorzystanie metod badań biograficznych w rozwoju tożsamości europejskiej] realizowany w latach 2008–2011 przez uczelnie w Bułgarii, Estonii, Irlandii Północnej, Niemczech, Polsce (Zakład Badań Kultury Europejskiej UŁ), Włoszech i Wielkiej Brytanii (Walia) (asystent badawczy).
Efektem tego projektu jest książka pod redakcją Roberta Millera i Grahama Day'a: *The Evolution of European Identities: Biographical Approaches* (Palgrave Macmillan, 2012), w której między innymi znajdują się współautorskie rozdziały:
 - Domecka Markieta, Eichsteller Marta, Karakusheva Slavka., Musella Pasquale, Ojamäe Liis., Perone Elisabetta, Pickard Donna, Schröder-Wildhagen Anja, Siilak Kristel, Waniek Katarzyna: *Method in Practice: Autobiographical Narrative Interviews in Search of European Phenomena* s. 21–44.
 - Kaźmierska Kaja, Piotrowski Andrzej, Waniek Katarzyna: *Transnational Work in the Biographical Experiences of Traditional Professions and Corporate Executives: Analysis of Two Cases*
 - c. Projekt badawczy finansowany przez Polsko-Niemiecką Fundację na Rzecz Nauki (wniosek 100201/projekt nr 2012-03) *Doświadczenie biograficzne w PRL i NRD oraz jego przepracowanie w powojennym pokoleniu 1945–1955. Porównanie socjologiczne na podstawie analizy biograficznej* (termin realizacji 2012–2014), realizowany przez Uniwersytet Ottona-von-Guericke w Magdeburgu oraz Katedrę Socjologii Kultury UŁ (wykonawca).
 - d. W ramach współpracy z prof. Gerhardem Riemannem: udział w warsztatach metodologicznych: Bundesweiter Workshop Netzwerk für Rekonstruktive Soziale Arbeit – zur Entwicklung von Forschung, Lehre und beruflicher Praxis, Frankfurt University of Applied Sciences, Norymberga, wrzesień 2019 oraz wrzesień 2020 (on-line).
 - e. Wice-przewodnicząca Research Network RN03: Biographical Perspectives on European Societies ESA (European Sociological Association) (od września 2019)
 - f. Przewodnicząca Sekcji Badań Biograficznych PTS
 - g. członek Rady Naukowej Junior „Verlag Barbara Budrich”
 - h. członek zrzeszony Centrum Badań Migracyjnych UŁ
6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Od roku 2011 po dziś dzień wraz z prof. Kają Kaźmierską prowadzimy **Seminarium Badań Biograficznych**. Raz na miesiąc w piątek między 13.15 a 18.00 przez cały rok akademicki badacze z całej Polski (niezależnie od stopnia czy tytułu naukowego) mają możliwość przedstawienia własnych materiałów empirycznych i warsztatowej pracy nad nimi wraz z innymi osobami. Do tej pory odbyło się około 100 takich spotkań. Ich uczestnicy zgłaszali potrzebę uruchomienia kursu, który wprowadzałby czy systematyzował wiedzę na temat autobiograficznego wywiadu narracyjnego. W semestrze zimowym 2016/2017 i letnim 2017

roku wraz z prof. Kaźmierką w ramach prowadzonych przez Instytut Socjologii UŁ **Otwartych Warsztatów Metodologicznych** odbyły się zajęcia **Autobiograficzny wywiad narracyjny** dla początkujących, a ze względu na ogromne zainteresowanie także w semestrze zimowych 2017/2018 **Metoda biograficzna** dla zaawansowanych.

Prowadzę też warsztaty z metody autobiograficznego wywiadu narracyjnego poza rodzimym Uniwersytetem Łódzkim.

2018.02.
Katowice	Warsztaty metodologiczne: metoda biograficzna: Instytut Pedagogiki UŚ
2017. 10.
Cieszyn	Współprowadzenie warsztatów metodologicznych w ramach IV edycji Wolnej Szkoły Nauk Filozoficznych i Społecznych im. Profesora Jana Szczepańskiego organizowanej przez UŚ i UŁ w Cieszynie w dniach 16-17 października. (z prof. K. Kaźmierską).
2015.12	II Seminarium metodologii w obrębie pedagogiki specjalnej. Ogród wieloparadygmatyczności, UŚ, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie. Warsztat: METODA BIOGRAFICZNA
2014.04.
Ostrawa Czechy	8th Spring School of Social Work in Europe for Master's and PhD Students (ERIS)
Biographic/narrative research method in SW – workshop on biographical method (z prof. K. Kaźmierską)
2013.07.
Wrocław	INSTYTUT SOCJOLOGII UWr: Szkolenie z metody biograficznej.

oraz konsultuję projekty oparte na autobiograficznych wywiadach narracyjnych:

2018.03.
Wrocław	Seminarium naukowe, konsultacje: projekt prof. A. Morozwoickiego – PreWORK (NCN: Beethoven),
2018.06 Łódź	Seminarium naukowe, konsultacje, projekt prof. A. Piotrowskiego - Polacy w świecie późnego kapitalizmu: biograficzne konsekwencje przemian współczesnego rynku pracy (NCN: OPUS),
2013.07.
Wrocław	INSTYTUT SOCJOLOGII UWr: Szkolenie z metody biograficznej.

Współtworzyłam działające przy Katedrze Socjologii Kultury UŁ **Centrum Badań Biograficznych i Historii Mówionej**. Inspiracją do jego powstania był projekt Katedry Socjologii Kultury UŁ i Stowarzyszenia „Topografie” *Łódź akademicka*, którego celem było gromadzenie historii życia emerytowanych pracowników (przede wszystkim profesorów) Uniwersytetu Łódzkiego. Zostały one opracowane w książce *Opowiedzieć Uniwersytet. Łódź akademicka w biografjach wpisanych w losy Uniwersytetu Łódzkiego* (Kaźmierska, Zysiak, Waniek 2015). Aktualnie Centrum prowadzi także praktyki dla studentów socjologii, w czasie których prowadzą, transkrybują i archiwizują wywiady narracyjno-biograficzne.

Jako osoba zajmująca się cierpieniem w doświadczaniu indywidualnym i zbiorowym podjęłam się napisania komentarzy dotyczących publikacji na temat Obozu dla dzieci przy ul. Przemysłowej w Łodzi w ramach projektu p. Urszuli Sochackiej: *Obóz przy (?) ulicy*

Przemysłowej w Łodzi (grudzień 2020); jako dyskutant wzięłam udział w spotkaniu: „Rozmowy o współczuciu. Wielogłos” w Centrum Dialogu im. Marka Edelmana (marzec 2020) czy spotkaniu wokół książki Poliny Żerebcowej: *Mrówka w stoiku. Dzienniki czeczeńskie 1994-2004*, organizowanym przez Ośrodek KARTA i Faktyczny Dom Kultury (grudzień 2018)

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

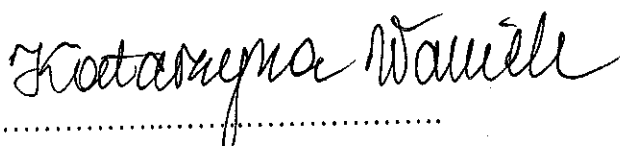
Jestem **autorką tłumaczeń** wielu tekstów związanych z metodą biograficzną:

W książce: Kaźmierska Kaja (red.) (2012), *Metoda biograficzna w socjologii. Antologia tekstów*, Nomos, Kraków

- a. William Isaac Thomas, *Regulowanie pragnień*, s. 31–47.
- b. Howard S. Becker, *Wprowadzenie*, s. 49–61.
- c. Ernest W. Burgess, *Dyskusja*, s. 63–75.
- d. Fritz Schütze, *Analiza biograficzna ugruntowana empirycznie w autobiograficznym wywiadzie narracyjnym. Jak analizować autobiograficzne wywiady narracyjne*, s. 141–278.
- e. Anselm L. Strauss, Shizuko Fagerhaugh, Barbara Suczek, Carolyn Wiener, *Trajektorie choroby*, s. 373–388.
- f. Christa Hoffman-Riem, *Utrata znaczącej symbolicznie części ciała*, s. 459–468.
- g. Anselm L. Strauss, *Światy społeczne i społeczeństwo*, s. 471–487.
- h. Fritz Schütze, *Koncepcja świata społecznego w symbolicznym interakcjonizmie oraz organizacja wiedzy w nowoczesnych złożonych społeczeństwach*, s. 489–514 (z Agnieszką Pawlak)
- i. Anselm L. Strauss, *Praca biograficzna i jej powiązania (intersections)*, s. 517–527.
- j. Anselm L. Strauss, *Transformacje tożsamości*, s. 529–550.
- k. Bärbel Treichel, *Tożsamości biograficzne i zbiorowe w wywiadach narracyjnych. Przyczynek lingwistyczny*, s. 571–592 (z Agnieszką Pawlak).
- l. Ulrike Nagel, Christina Teipen, Andrea Velez, *Potęga stosunków społecznych i siła podmiotu. Studium wschodniemieckich managerów przed i po 1989 roku oraz wyjaśnienie stabilności i niestabilności NRD na podstawie teorii biografii*, s. 761–793.
- m. Anselm L. Strauss, Shizuko Fagerhaugh, Barbara Suczek, Carolyn Weiner, *Praca nad odczuciami*, s. 801–824.

W książce: Dopierała Renata, Waniek Katarzyna (red.) (2016), *Biografia i wojna. Metoda biograficzna w badaniu procesów społecznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź

- a. Fritz Schütze, *Presja i wina: wojenne doświadczenia młodego żołnierza niemieckiego i ich biograficzne implikacje*, s.449–503.

.....
(podpis wnioskodawcy)

Wykaz osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny

I. INFORMACJA O OSIĄGNIĘCIACH NAUKOWYCH ALBO ARTYSTYCZNYCH, O KTÓRYCH MOWA W ART. 219 UST. 1. PKT 2 USTAWY

1. Monografia naukowa, zgodnie z art. 219 ust. 1. pkt 2a Ustawy

Waniek Katarzyna (2020) *Uciezka jako przyczyna mobilności Europejczyków. Socjolingwistycznie ugruntowana analiza procesów społecznych w relacjach autobiograficznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź. ISBN 978-83-8220-290-8

Recenzent wydawniczy: dr hab. Joanna Wawrzyniak

II. INFORMACJA O AKTYWNOŚCI NAUKOWEJ ALBO ARTYSTYCZNEJ

1. Wykaz opublikowanych monografii naukowych (z zaznaczeniem pozycji niewymienionych w pkt I.1).

- a. Kaźmierska Kaja, **Waniek Katarzyna** (2020) *Autobiograficzny wywiad narracyjny. Metoda – technika – analiza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- b. Kaźmierska Kaja, **Waniek Katarzyna**, Zysiak Agata (2015) *Opowiedzieć Uniwersytet. Łódź akademicka w biografjach wpisanych w losy Uniwersytetu Łódzkiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- c. **Waniek Katarzyna** (2012) *Polish Immigrants to Germany: Biographical Analysis of Narrative Interviews with Young Polish People Who Left for Germany Between 1989 and 1999*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

2. Wykaz opublikowanych rozdziałów w monografiach naukowych.

- a. **Waniek Katarzyna** (2020a) *Biographical traps of the transformation process – cohort 1980. Potentials of disorder and suffering in the experiences of young polish women entering social worlds of art, medicine and academia*, [w:] Kaźmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.), *Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 297–348.
- b. **Waniek Katarzyna** (2020b) *The process of acquiring and developing critical attitude towards the socialist regime in Poland*, [w:] Kaźmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.), *Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 229–250.

- c. **Waniek Katarzyna** (2016) *II wojna światowa w spotkaniach młodej Polki z wojennym i powojennym pokoleniem Niemców. Orientacja na podejmowanie perspektywy Innego i praca pośrednicząca – przypadek Doroty*, [w:] Dopierała Renata, Waniek Katarzyna (red.) (2016) *Biografia i wojna. Metoda biograficzna w badaniu procesów społecznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 505–518.
- d. **Waniek Katarzyna** (2012), *Konflikt pamięci. II wojna światowa w spotkaniach młodych Polaków i wojennego pokolenia Niemców*, [w:] Renata Dopierała, Kaja Kaźmierska (red.), *Tożsamość, nowoczesność, stereotypy. Księga jubileuszowa poświęcona profesorowi Zbigniewowi Bokszańskiemu*, Nomos, Kraków, s. 506–518.
- e. Domecka Markieta, Eichsteller Marta, Karakusheva Slavka, Musella Pasquale, Ojamäe Liis., Perone Elisabetta, Pickard Donna, Schröder-Wildhagen Anja, Siilak Kristel, **Waniek Katarzyna** (2012) *Method in Practice: Autobiographical Narrative Interviews in Search of European Phenomena* [in:] Miller Robert, Day Graham (red.) *The Evolution of European Identities: Biographical Approaches*, Palgrave Macmillan, s. 21–44.
- f. **Waniek Katarzyna** (2011) *Tożsamość europejska (?) – perspektywa bottom up*, [w:] Kaja Kaźmierska, Katarzyna Waniek (red.), *Integracja europejska a przemiany kulturowe w Europie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 63–80.
- g. Burski Jacek, **Waniek Katarzyna** (2020) *“Twist of fate”: declining and rising lines of occupational career in the biographical experiences of two engineers*, [w:] Kaźmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.), *Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 385–424.
- h. Golczyńska-Grondas Agnieszka, **Katarzyna Waniek** (2020) *Transforming opportunity structures: biographical chances, hopes, illusions and dead-ends* [w:] Kaźmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.), *Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 281–296.
- i. Kaźmierska Kaja, Piotrowski Andrzej, **Waniek Katarzyna** (2012) *Transnational Work in the Biographical Experiences of Traditional Professions and Corporate Executives: Analysis of Two Cases*, [in:] Miller R., Day G. (ed.) *The Evolution of European Identities: Biographical Approaches*, Palgrave Macmillan, s. 76–101.
3. Informacja o członkostwie w redakcjach naukowych monografii.
- a. Kaźmierska Kaja, **Waniek Katarzyna** (red.) (2020), *Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- b. Dopierała Renata, **Waniek Katarzyna** (red.) (2016) *Biografia i wojna. Metoda biograficzna w badaniu procesów społecznych*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

M. Katarzyna 2

- c. Kaźmierska Kaja, **Waniek Katarzyna** (red.) (2011) *Integracja europejska a przemiany kulturowe w Europie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
4. Wykaz opublikowanych artykułów w czasopismach naukowych (z zaznaczeniem pozycji niewymienionych w pkt I.2).
- a. **Waniek Katarzyna** (2019a) *Emigration of Władek Wiśniewski as an Escape – A reinterpretation of The Polish Peasant in Europe And America Volume 3 in Light of the autobiographical Narrative Interview Method*, „Przegląd Socjologiczny”, t. 68, nr 4, s. 49–73.
 - b. **Waniek Katarzyna** (2019b) *Lekceważone potencjały i narosłe nieporozumienia: kilka uwag o metodzie autobiograficznego wywiadu narracyjnego Fritza Schützego*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 15, nr 2, s. 132–163.
 - c. **Waniek Katarzyna** (2019c) *The Precarious Life Situation Trap. The Case of “Zealous” Julia-A Proponent and a Victim of Neoliberal Reality*, “Qualitative Sociology Review”, Vo. 15, no 5, s. 164–193.
 - d. **Waniek Katarzyna** (2016a) *Paradoxes of liaison work in individual experiences and their socio-biographical implications*, “Przegląd Socjologiczny”, t. 65, nr 4, s. 9–32.
 - e. **Waniek Katarzyna** (2016b) *Potencjały bezładu i cierpienia w biografach młodych kobiet wchodzących w świat sztuki i medycyny*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 12, nr 2, s. 114–144.
 - f. **Waniek Katarzyna** (2015), „*Ucieczka do...*” jako istotna przyczyna mobilności w Europie. „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica”, nr 53, s. 31–50.
 - g. **Waniek Katarzyna** (2014a) *Jovens migrantes poloneses na Alemanha de 1989 a 1999*, „Autoalienação e anomia interacional Civitas-Revista de Ciências Sociais”, vol. 14, no. 2, s. 307–324.
 - h. **Waniek Katarzyna** (2014b), *Reversed “Betrayal Funnel.” A Case of a Children’s Home Inmate Who Suffers from Being Disloyal to Her Alcoholic Family*, „Qualitative Sociology Review”, vol. 10, no. 1, s. 60–78.
 - i. **Waniek Katarzyna** (2010) *Dynamika cierpienia i bagatelizacja wyłaniającego się potencjału trajektoryjnego*, „Dyskursy o kulturze”, Wyd. SWSPiZ, Łódź.
 - j. **Waniek Katarzyna** (2008) *Obcy we własnym domu. O niektórych biograficznych implikacjach pobytu emigrantów w ojczyźnie*, „Studia Socjologiczne” nr 2, s. 45–65.
 - k. Kaźmierska Kaja, Piotrowski Andrzej, **Waniek Katarzyna** (2011) *Biographical Consequences of Working Abroad in the Context of European Mental Space Construction*, „Przegląd Socjologiczny”, t. 60, nr 1, s. 139–158.
- ~~5. Wykaz osiągnięć projektowych, konstrukcyjnych, technologicznych (z zaznaczeniem pozycji niewymienionych w pkt I.3).~~
- ~~6. Wykaz publicznych realizacji dzieł artystycznych (z zaznaczeniem pozycji niewymienionych w pkt I.3).~~

*M. Katarzyna*³

7. Informacja o wystąpieniach na krajowych lub międzynarodowych konferencjach naukowych lub artystycznych, z wyszczególnieniem przedstawionych wykładów na zaproszenie i wykładów plenarnych.

KONFERENCJE MIĘDZYNARODOWE

2019.10.	Warszawa	Myths, Memories and Economies: Post-Socialist Transformations in Comparison 9th Genealogies of Memory International Conference	<i>Biographical Experiences of Transformation in the Cohort Born 1980-1990. A Case Analysis</i>
2019.09.	Norymberga Niemcy	Bundesweiter Workshop Netzwerk für Rekonstruktive Soziale Arbeit – zur Entwicklung von Forschung, Lehre und beruflicher Praxis	<i>Analysing narrative interviews in social work research</i>
2019.08.	Manchester Wielka Brytania	Europe and Beyond: Boundaries, Barriers and Belonging	<i>Biographical Experiences of Transformation in the Cohort Born 1980-1990. A Case Analysis</i>
2018.06.	Edynburg Szkocja	ESREA Conference: Building solidarities for Anti-Racist Adult Education	<i>Paradoxes of Liaison Work in Bottom-up Perspective</i>
2018.09.	Łódź	ESA RN03 MID-TERM CONFERENCE: Theoretical and empirical reflections on social disorganisation and “otherness” in modern European societies. Following the biographical and discursive approach of Thomas and Znaniecki's legacy of “Polish Peasant in Europe and America”.	<i>Rapid Societal Transformation in Eastern Europe as a Social Frame of Biographical Processes of Escaping (to Europe).</i>
2018.05.	Poznań	The Polish Peasant in Europe and America – Symposium 2018 A Centennial of The Polish Peasant in Europe and America: Inspiration of Thomas and Znaniecki's Work for Sociological Scholarship on the Contemporary Globalization Processes	<i>Neoliberal Values personal attitudes towards one's biography – the attitude and values as the key concepts in the Polish Peasant in the context of the post 1989 changes in Poland</i>
2017.08.	Ateny Grecja	13th ESA Conference (Un)Making Europe Capitalism, Solidarities, Subjectivities	<i>Autotelic values of Personal Development vs Neo- “virtues” in individual biographical experiences (z prof. Agnieszką Golczyńską-Grondas)</i>
2016.09.	Ryga Lotwa	Biographical Research: Inequalities and Innovation	<i>The Autobiographical approach to Analyze Challenges and Paradoxes of Liaison Work in European Context</i>
2016.07.	Wiedeń Austria	3rd ISA Forum: The Future We Want: Global Sociology and the Struggle for a Better World	<i>Neglected Motives behind Migration Processes</i>

2015.08.	Praga Czechy	12nd Conference of the European Sociological Association; Differences, Inequalities and Sociological Imagination	<i>Paradoxes and traps of the transnational mobility process. "wasting" of one's biographical capital and potential of marginalization</i>
2015.03.	Amsterdam Holandia	Biographies and Belonging	<i>Experiences of Otherness and Its Biographical Consequences</i>
2014.09.	Durham Wielka Brytania	ESA Mid-Term Conference: Creative Applications of Biographical Research: Theory, Practice and Policy,	<i>Biographical Traps and Paradoxes in Encounters With Europe</i>
2014.05.	Wrocław	The 3rd of ESREA Network On Migration, Ethnicity, Racism and Xenophobia "Multiculturalis": Today aspirations, realities and crisis debates",	<i>Experiences of Otherness and its Biographical Consequences</i>
2014.03.	Warszawa	The Peoples Republic of Poland and the German Democratic Republic in Everyday Experience. Biography – Memory – Interpretation	<i>Between Conformism and Opposition: Biographical Orientations and Turning Points (z Joanna Wygnańska)</i>
2013.09.	Turyń Włochy	The 11th ESA conference Crisis, Critique and Change	<i>Seduced "Votaries", "Awakened", and Oppositionists and their Struggle with the Past</i>
2013.06.	Kraków	Children Migrants & Third Culture Kids. Roots and Routes,	<i>Migrating Europe and its children</i>
2012.09.	Łódź	ESA Mid-term Conference 2012 RN03 Biographical Research: emotion, ethics & performative praxis	<i>Reversed "betrayal funnel". The case of Natalia: an orphanage inmate who was disloyal to her alcoholic family.</i>
2011.11.	Warszawa	UW, WSPS Genealogies of Memory International Conference	<i>Rozmowy o drugiej wojnie światowej: polskie ,trzecie pokolenie i niemieckie pokolenie świadków</i>
2011.02.	Bruksela Belgia	EuroIdentities Final Conference	<i>Transnational workers in Europe (z Kają Kaźmierską i Andrzejem Piotrowskim)</i>
2010.10.	Norymberga Niemcy	Georg Simon Ohm University Applied Sciences/ Prezentacja projektu „EuroIdentities”	<i>Transnational work theoretical dimensions (z Kają Kaźmierską i Andrzejem Piotrowskim)</i>
2010.07.	Goteborg Szwecja	17th ISA World Congress of Sociology	<i>Biographical Processes and Supranational Identity Formation in European Context: Mobility,</i>
2010	Bruksela Belgia	The Evolution of European Identity: Using biographical methods to study the development of European identity,	<i>Comparative Analysis of Traditional Professions and Corporate Executive Jobs in the Context of Transnational Work, (z Kają Kaźmierską i Andrzejem Piotrowskim)</i>

2009.12.	Magdeburg
Niemcy	Otto-von-Guericke Universität:
"Escape from the "them and us"-
Opposition?",	<i>Initial outcomes of the EuroIdentities
project" transnational workers.</i>
2008.12	Kraków	ESA MID-TERM CONFERENCE:
Performing Biographies, Memory
and the Art of Interpretation.	The disparate schemes of interpretation of
the Second World War as the source of
interactional anomy in encounters
between young Poles and old Germans.

KONFERENCJE KRAJOWE

2019.09.	Wrocław	XVII Ogólnopolski Zjazd
Socjologiczny: podmiotowość,
tożsamość, przynależność	<i>Europa Wschodnia jako przestrzeń
ucieczki i realizacji siebie</i>
2019.07.	Warszawa	VIII Transdyscyplinarne Sympozjum
Badań Jakościowych	<i>Anonimizacja i autoryzacja materiałów
biograficznych: dylematy etyczne i
problemy metodologiczne w badaniach z
zastosowaniem wywiadu narracyjnego
wg metodologii Fritza Schütze (z
Agnieszka Golczyńska-Grondas)</i>
2018.10.	Cieszyn	W kręgu myśli Profesora Jana
Szczepańskiego	<i>Zagraniczne wyjazdy edukacyjne jako
forma emancypacji</i>
2018.04.	Łódź	Stulecie wydania książki „Chłop
polski w Europie i Ameryce”
William Thomasa i Floriana
Znanieckiego (1918-1920)	<i>Emigracja Władka Wiśniewskiego jako
ucieczka</i>
2017.05.	Spała	I Konferencja Sekcji Badań
Biograficznych PTS: Metoda-Etyka-
Praktyka,	<i>Lekceważone potencjały
autobiograficznego wywiadu
narracyjnego.</i>
2017.10.	Cieszyn	IV Wolna Szkoła Nauk
Filozoficznych i Społecznych im.
Profesora Jana Szczepańskiego,
Polska	<i>Paradoksy międzykulturowej pracy
pośredniczącej</i>
2016.03.	Łódź	Biografie nieoczywiste. Kryzys,
przełom, transgresja w perspektywie
interdyscyplinarnej,	<i>Proces nabywania krytycznego
nastawienia wobec socjalistycznej
formacji społecznej</i>
2016.09.	Gdańsk	XVI Zjazd Socjologiczny:
Solidarność w czasach nieufności	<i>Neoliberalne „cnoty” i ich antynomie w
indywidualnym doświadczeniu bezładu i
cierpienia</i>
2014.06.	Łódź	II Ogólnopolska Konferencja
„BADANIA BIOGRAFICZNE W
NAUKACH SPOŁECZNYCH”	<i>Praca nad odczuciami w
autobiograficznych wywiadach
narracyjnych</i>
2013.09.	Szczecin	XV Ogólnopolski Zjazd Polskiego
Towarzystwa Socjologicznego „Co
po kryzysie?”	<i>Europejska przestrzeń mentalna oraz
praca biograficzna w doświadczeniu
migrantów uciekających od trajektorii i/
czy uciekających do Europy</i>

upiór

2013.06.	Łódź	II Transdyscyplinarne Sympozjum Badań Jakościowych	<i>O wartościach kontynuowania tradycji, współpracy międzynarodowej i pracy warsztatowej w badaniach biograficznych</i>
2013.01.	Łódź	"Nowy ład? Dynamika struktur społecznych we współczesnych społeczeństwach"	<i>Procesy marginalizacji i wykluczenia w biograficznym doświadczeniu polskich emigrantów</i>
2010.09.	Łódź	UŁ Konferencja poświęcona jubileuszowi prof. Zbigniewa Boksańskiego „Tożsamość, stereotypy, nowoczesność”	<i>Otwieranie dialogu i przepracowanie przeszłości w spotkaniach polsko-niemieckich</i>

8. Informacja o udziale w komitetach organizacyjnych i naukowych konferencji krajowych lub międzynarodowych, z podaniem pełnionej funkcji.

KONFERENCJE MIĘDZYNARODOWE

2020.09	On-line event	ESA RN03 MID-TERM CONFERENCE: "Biographical work in a time of social distancing: interview(s), analysis, interpretation",	WSPÓŁORGANIZATOR KONFERENCJI oraz współprowadzenie (z prof. Agnieszką Golczyńską-Grondas) Webinar Three: <i>Ethic and reflexivity in the relationship between researcher and research participants in biographical interviewing in a (post) pandemic world.</i>
2019.08.	Manchester Wielka Brytania	14 th ESA Conference "Europe and Beyond: Boundaries, Barriers and Belonging"	Prowadzący sesji „Biography and Memory”
2018.09.	Łódź	ESA RN03 MID-TERM CONFERENCE: Theoretical and empirical reflections on social disorganisation and "otherness" in modern European societies. Following the biographical and discursive approach of Thomas and Znaniecki's legacy of "Polish Peasant in Europe and America".	Komitet Organizacyjny Organizacja grupy tematycznej
2014.09.	Durham Wielka Brytania	ESA Mid-Term Conference: Creative Applications of Biographical Research: Theory, Practice and Policy,	Organizacja grupy tematycznej
2014.03.	Warszawa	The Peoples Republic of Poland and the German Democratic Republic in Everyday Experience. Biography – Memory – Interpretation	Komitet Organizacyjny
2012.09.	Łódź	ESA Mid-term Conference 2012 RN03 Biographical Research: emotion, ethics & performative praxis	Komitet Organizacyjny

signature 7

2010.12	Łódź- Kraków	IV INTERCULTURAL MANAGEMNT CONGRESS	Clark University&SWSPiZ SEKRETARZ.
2009.09	Łódź	Emerging European Identities (konferencja zorganizowana w ramach projektu „EuroIdentities”	Organizator
2009.09	Łódź	III INTERCULTURAL MANAGEMENT CONGRESS	Clark University&SWSPiZ SEKRETARZ
2008.09	Łódź	II INTERCULTURAL MANAGEMET CONGRESS	Clark University&SWSPiZ SEKRETARZ

KONFERENCJE KRAJOWE

2020.11.	on-line	IX E-Konferencja Komitetu Badań nad Migracjami	zgłoszenie i prowadzenie grupy tematycznej: „Społeczne, prawne i polityczne aspekty uchodźstwa” (z mgr Oktawią Braniewicz, UŁ)
2019.09.	Wrocław	XVII Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny: podmiotowość, tożsamość, przynależność	Organizacja grupy tematycznej
2018.10.	Cieszyn	W kręgu myśli Profesora Jana Szczępańskiego	Organizacja warsztatów z metody biograficznej
2018.04.	Łódź	Stulecie wydania książki „Chłop polski w Europie i Ameryce” Williama Thomasa i Floriana Znanięckiego (1918- 1920)	Komitet Organizacyjny Organizacja grupy tematycznej
2017.05.	Spała	I Konferencja Sekcji Badań Biograficznych PTS: Metoda-Etyka- Praktyka,	Komitet Organizacyjny Organizacja grupy tematycznej
2016.09.	Gdańsk	XVI Zjazd Socjologiczny: Solidarność w czasach nieufności	Organizacja grupy tematycznej
2014.06.	Łódź	II Ogólnopolska Konferencja „BADANIA BIOGRAFICZNE W NAUKACH SPOŁECZNYCH”	Komitet Organizacyjny Organizacja grupy tematycznej
2013.09.	Szczecin	XV Ogólnopolski Zjazd Polskiego Towarzystwa Socjologicznego „Co po kryzysie?”	Organizacja grupy tematycznej

9. Informacja o uczestnictwie w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych, z podziałem na projekty zrealizowane i będące w toku realizacji, oraz z uwzględnieniem informacji o pełnionej funkcji w ramach prac zespołów.

- a. ***EuroIdentities. The Evolution of European Identity: Using biographical methods to study the development of European identity***, [Tożsamości Europejskie: Wykorzystanie metod badań biograficznych w rozwoju tożsamości europejskiej] (Finansowany przez Komisję Europejską w ramach 7. Programu Ramowego, nr

*Spis treści*⁸

grantu: 213998), realizowany w latach 2008–2011 przez uczelnie w Bułgarii, Estonii, Irlandii Północnej, Niemczech, Polsce (Zakład Badań Kultury Europejskiej UŁ), Włoszech i Walii (**asystent badawczy**);

- b. *Doświadczenie biograficzne w PRL i NRD oraz jego przepracowanie w powojennym pokoleniu 1945–1955. Porównanie socjologiczne na podstawie analizy biograficznej* (termin realizacji 2012–2014), finansowany przez Polsko-Niemiecką Fundację na Rzecz Nauki (wniosek 100201/projekt nr 2012-03), realizowany przez Uniwersytet Ottona-von-Guericke w Magdeburgu oraz Katedrę Socjologii Kultury UŁ (**wykonawca**).
- c. *Doświadczenie procesu transformacji w Polsce. Porównanie socjologiczne na podstawie analizy biograficznej* projekt badawczy nr UMO-2013/09/B/HS6/03100, finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki, realizowany w latach 2014-2019 w Katedrze Socjologii Kultury UŁ (**wykonawca**).

10. Członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych wraz z informacją o pełnionych funkcjach.

- a. Vice-President Research Network RN03: Biographical Perspectives on European Societies ESA (EUROPEAN SOCIOLOGICAL ASSOCIATION) (od października 2019)
- b. ISA -- International Sociological Association, RC „Biography and Society”
- c. ESREA – Migration, Racism and Xenophobia Network (członek)
- d. Przewodnicząca: Sekcja Badań Biograficznych PTS (od września 2019)
- e. Współzałożyciel i członek: Centrum Badań Biograficznych i Historii Mówionej UŁ
- f. Członek zrzeszony Centrum Badań Migracyjnych UŁ

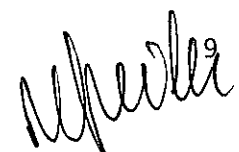
11. Informacja o odbytych stażach w instytucjach naukowych lub artystycznych, w tym zagranicznych, z podaniem miejsca, terminu, czasu trwania stażu i jego charakteru.

12. Członkostwo w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism wraz z informacją o pełnionych funkcjach (np. redaktora naczelnego, przewodniczącego rady naukowej, itp.).

– Rada Naukowa Junior „Verlag Barbara Budrich”

13. Informacja o recenzowanych pracach naukowych lub artystycznych, w szczególności publikowanych w czasopismach międzynarodowych.

- a. Nowicka-Franczak Magdalena, **Waniek Katarzyna** (2016) *Book Review Alber, Ina. 2017. „Zivilgesellschaftliches Engagement in Polen. Ein biographietheoretischer und diskursanalytischer Zugang.* Springer, Wiesbaden, „Qualitative Sociology Review”, vol. 13, t. 2, s. 150–155.

- b. **Waniek Katarzyna** (2014) *Recenzja książki: Jeffrey David Turk and Adam Mrozowicki (eds.) Realist Biography and European Policy. An Innovative Approach to European Policy Studies Lueven: Lueven University Press 2013*, „Polish Sociology Review, vol. 186, t. 2, s. 251–257.

14. Informacja o uczestnictwie w programach europejskich lub innych programach międzynarodowych.

–

15. Informacja o udziale w zespołach badawczych, realizujących projekty inne niż określone w pkt. II.9.

- a. ***Łódź Akademicka w Biografiach***, projekt Katedry Socjologii Kultury i Stowarzyszenia „Topografie”, współfinansowany przez Rektora UŁ, realizowany w latach 2011-2015 (**wykonawca**);
- b. ***Łódź Akademicka w Biografiach II***, projekt Katedry Socjologii Kultury i Centrum Badań Biograficznych i Historii Mówionej, realizowany ze środków własnych Katedry socjologii Kultury UŁ w latach 2016-nadal (**wykonawca**).

16. Informacja o uczestnictwie w zespołach oceniających wnioski o finansowanie badań, wnioski o przyznanie nagród naukowych, wnioski w innych konkursach mających charakter naukowy lub dydaktyczny.

–

a. III. INFORMACJA O WSPÓŁPRACY Z OTOCZENIEM SPOŁECZNYM I GOSPODARCZYM

~~1. Wykaz dorobku technologicznego.~~

~~2. Informacja o współpracy z sektorem gospodarczym.~~

~~3. Uzyskane prawa własności przemysłowej, w tym uzyskane patenty, krajowe lub międzynarodowe.~~

~~4. Informacja o wdrożonych technologiach.~~

5. Informacja o wykonanych ekspertyzach lub innych opracowaniach wykonanych na zamówienie instytucji publicznych lub przedsiębiorców.

–

6. Informacja o udziale w zespołach eksperckich lub konkursowych.

–

~~7. Informacja o projektach artystycznych realizowanych ze środowiskami pozartystycznymi.~~

IV. INFORMACJE NAUKOMETRYCZNE

*M. Pucelik*¹⁰

1. **Informacja o punktacji Impact Factor** (w dziedzinach i dyscyplinach, w których parametr ten jest powszechnie używany jako wskaźnik naukometryczny): **0,121**
2. **Informacja o liczbie cytowań publikacji wnioskodawcy, z oddzielnym uwzględnieniem autocytaowań.**
 Dane z Google Scholar (kwerenda w aplikacji Publish_Or_Perish z dnia 19.03.2021):
 Liczba cytowanych publikacji: **37**
 Liczba cytowań: **137**
 Liczba cytowań (bez autocytaowań): **131**
3. **Informacja o posiadanym indeksie Hirscha.**
 Dane z Google Scholar (kwerenda w aplikacji Publish_Or_Perish z dnia 19.03.2021): **6**
4. **Informacja o liczbie punktów MNiSW. – 395**

MONOGRAFIE NAUKOWE		Punkty
1.	Waniek Katarzyna (2020) <i>Ucieczka jako przyczyna mobilności Europejczyków. Socjolingwistycznie ugruntowana analiza procesów społecznych w relacjach autobiograficznych</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.	100
2.	Każmierska Kaja, Waniek Katarzyna (2020) <i>Autobiograficzny wywiad narracyjny. Metoda – technika – analiza</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.	100
3.	Każmierska Kaja, Waniek Katarzyna , Zysiak Agata (2015) <i>Opowiedzieć Uniwersytet. Łódź akademicka w biografjach wpisanych w losy Uniwersytetu Łódzkiego</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.	25
4.	Waniek Katarzyna (2012) <i>Polish Immigrants to Germany: Biographical Analysis of Narrative Interviews with Young Polish People Who Left for Germany Between 1989 and 1999</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.	25
ROZDZIAŁY W MONOGRAFIACH NAUKOWYCH		
1.	Waniek Katarzyna (2020a) <i>Biographical traps of the transformation process – cohort 1980. Potentials of disorder and suffering in the experiences of young polish women entering social worlds of art, medicine and academia</i> , [w:] Każmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.), <i>Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 297–348	20
2.	Waniek Katarzyna (2020b) <i>The process of acquiring and developing critical attitude towards the socialist regime in Poland</i> , [w:] Każmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.), <i>Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 229–250.	20
3.	Waniek Katarzyna (2016) <i>II wojna światowa w spotkaniach młodej Polki z wojennym i powojennym pokoleniem Niemców. Orientacja na podejmowanie perspektywy Innego i praca pośrednicząca – przypadek Doroty</i> , [w:] Dopierała Renata, Waniek Katarzyna (red.) (2016) <i>Biografia i wojna. Metoda biograficzna w badaniu procesów społecznych</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 505–518.	5
4.	Waniek Katarzyna (2012), <i>Konflikt pamięci. II wojna światowa w spotkaniach młodych Polaków i wojennego pokolenia Niemców</i> , [w:] Renata Dopierała, Kaja Każmierska (red.), <i>Tożsamość, nowoczesność, stereotypy. Księga jubileuszowa poświęcona profesorowi Zbigniewowi Boksańskiemu</i> , Nomos, Kraków, s. 506–518.	4
5.	Waniek Katarzyna (2011) <i>Tożsamość europejska (?) – perspektywa bottom up</i> , [w:] Kaja Każmierska, Katarzyna Waniek (red.), <i>Integracja europejska a przemiany kulturowe w Europie</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 63–80.	4

6.	Burski Jacek, Waniek Katarzyna (2020) <i>"Twist of fate": declining and rising lines of occupational career in the biographical experiences of two engineers</i> , [w:] Kaźmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.), <i>Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 385–424.	20
7.	Golczyńska-Grondas Agnieszka, Katarzyna Waniek (2020) <i>Transforming opportunity structures: biographical chances, hopes, illusions and dead-ends</i> [w:] Kaźmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.), <i>Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 281–296.	20
8.	Domecka Markieta, Eichsteller Marta, Karakusheva Slavka., Musella Pasquale, Ojamäe Liis., Perone Elisabetta, Pickard Donna, Schröder-Wildhagen Anja, Siilak Kristel, Waniek Katarzyna (2012) <i>Method in Practice: Autobiographical Narrative Interviews in Search of European Phenomena</i> , [in:] Miller Robert, Day Grham (red.) <i>The Evolution of European Identities: Biographical Approaches</i> , Palgrave Macmillan, s. 21–44.	4
9.	Kaźmierska Kaja, Piotrowski Andrzej, Waniek Katarzyna (2012) <i>Transnational Work in the Biographical Experiences of Traditional Professions and Corporate Executives: Analysis of Two Cases</i> , [in:] Miller R., Day G. (ed.) <i>The Evolution of European Identities: Biographical Approaches</i> , Palgrave Macmillan, s. 76–101	4
REDAKCJE MONOGRAFII		
1.	Kaźmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.) (2020), <i>Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.	20
2.	Dopierała Renata, Waniek Katarzyna (red.) (2016) <i>Biografia i wojna. Metoda biograficzna w badaniu procesów społecznych</i> . Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.	4
3.	Kaja Kaźmierska, Katarzyna Waniek (red.) (2011), <i>Integracja europejska a przemiany kulturowe w Europie</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego	4
ARTYKUŁY W CZASOPISMACH NAUKOWYCH		
1.	Waniek Katarzyna (2019a) <i>Emigration of Władek Wiśniewski as an Escape – A reinterpretation of The Polish Peasant in Europe And America Volume 3 in Light of the autobiographical Narrative Interview Method</i> , „Przegląd Socjologiczny”, t. 68, nr 4, s. 49–73.	40
2.	Waniek Katarzyna (2016a) <i>Paradoxes of liaison work in individual experiences and their socio-biographical implications</i> , „Przegląd Socjologiczny”, t. 65, nr 4, s. 9–32.	40
3.	Waniek Katarzyna (2019b) <i>Lekceważone potencjały i narosłe nieporozumienia: kilka uwag o metodzie autobiograficznego wywiadu narracyjnego Fritza Schütze</i> , „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 15, nr 2, s. 132–163	40
4.	Waniek Katarzyna (2019c) <i>The Precarious Life Situation Trap. The Case of "Zealous" Julia – A Proponent and a Victim of Neoliberal Reality</i> , „Qualitative Sociology Review”, Vo. 15, no 5, s. 164–193.	40
5.	Waniek Katarzyna (2016b) <i>Potencjały bezładu i cierpienia w biografjach młodych kobiet wchodzących w świat sztuki i medycyny</i> , „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 12, nr 2, s. 114–144.	13
6.	Waniek Katarzyna (2015), „Ucieczka do...” jako istotna przyczyna mobilności w Europie. „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica”, nr 53, s. 31–50.	8

*M. Piłkiewicz*¹²

7.	Waniek Katarzyna (2014a) <i>Jovens migrantes poloneses na Alemanha de 1989 a 1999</i> , „Autoalienação e anomia interacional Civitas-Revista de Ciências Sociais”, vol. 14, no. 2, s. 307–324.	0
8.	Waniek Katarzyna (2014b), <i>Reversed “Betrayal Funnel.” A Case of a Children’s Home Inmate Who Suffers from Being Disloyal to Her Alcoholic Family</i> , „Qualitative Sociology Review”, vol. 10, no. 1, s. 60–78.	7
9.	Waniek Katarzyna (2010) <i>Dynamika cierpienia i bagatelizacja wylaniającego się potencjału trajektoryjnego</i> , „Dyskursy o kulturze”, Wyd. SWSPiZ, Łódź.	0
10.	Waniek Katarzyna (2008) <i>Obcy we własnym domu. O niektórych biograficznych implikacjach pobytu emigrantów w ojczyźnie</i> , „Studia Socjologiczne” nr 2, s. 45–65.	6
11.	Kaźmierska Kaja, Piotrowski Andrzej, Waniek Katarzyna (2011) <i>Biographical Consequences of Working Abroad in the Context of European Mental Space Construction</i> , „Przegląd Socjologiczny”, t. 60, nr 1, s. 139–158.	6
RECENZJE W CZASOPISMACH		
1.	Nowicka-Franczak Magdalena, Waniek Katarzyna (2016) <i>Book Review Alber, Ina. 2017. „Zivilgesellschaftliches Engagement in Polen. Ein biographietheoretischer und diskursanalytischer Zugang</i> , Springer, Wiesbaden, „Qualitative Sociology Review”, vol. 13, t. 2, s. 150–155.	0
2.	Waniek Katarzyna (2014) <i>Recenzja książki: Jeffrey David Turk and Adam Mrozowicki (eds.) Realist Biography and European Policy. An Innovative Approach to European Policy Studies Lueven: Lueven University Press 2013</i> , „Polish Sociology Review”, vol. 186, t. 2, s. 251–257.	0 0.121

Informacje zawarte w pkt. IV powinny wskazywać również na bazę danych, na podstawie której zostały podane.

Przy wyborze tej bazy należy zwracać uwagę na specyfikę dziedziny i dyscypliny naukowej, w której kandydat ubiega się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Rada Doskonałości Naukowej informuje, że podawanie danych naukometrycznych – w opinii Rady Doskonałości Naukowej – jest wskazane i zalecane, wynika to także ze stosowanej powszechnie praktyki przez samych kandydatów ubiegających się o awans naukowy. Należy jednak podkreślić, że podane we wnioskach o wszczęcie postępowania awansowego dane naukometryczne nie mogą stanowić kryterium oceny dorobku naukowego Kandydata dla podmiotów doktoryzujących, habilitujących oraz samej Rady Doskonałości Naukowej, organów prowadzących postępowania w sprawie nadania stopnia lub tytułu. Zadaniem tych organów jest przede wszystkim ocena ekspercka dorobku naukowego Kandydata ubiegającego się o awans naukowy, zaś decyzja o nadaniu stopnia lub tytułu nie powinna być uzależniona od podania tych danych.

Katarzyna Waniek
.....
(podpis wnioskodawcy)

**4 a. UZUPEŁNIENIE DO PUNKTU II WYKAZU OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH
(OKREŚLENIE WKŁADU PRZY PRACACH WSPÓLAUTORSKICH)**

II. INFORMACJA O AKTYWNOŚCI NAUKOWEJ ALBO ARTYSTYCZNEJ

1. Wykaz opublikowanych monografii naukowych (z zaznaczeniem pozycji niewymienionych w pkt I.1).

Kaźmierska Kaja, **Waniek Katarzyna** (2020) *Autobiograficzny wywiad narracyjny. Metoda – technika – analiza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na:

Wszystkie zaprezentowane w niej rozdziały są wynikiem wspólnej, równomiernie rozłożonej pracy zarówno jeśli chodzi o kompozycję książki, sposób przedstawienia zawartych w niej zagadnień i dobór materiałów ilustrujących omawiane kwestie.

Mój udział procentowy szacuję na: 50%

Kaźmierska Kaja, **Waniek Katarzyna**, Zysiak Agata (2015) *Opowiedzieć Uniwersytet. Łódź akademicka w biografjach wpisanych w losy Uniwersytetu Łódzkiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na:

Publikacja ta jest efektem analitycznej pracy nad wywiadami narracyjno-biograficznymi zgromadzonymi w ramach projektu Katedry Socjologii Kultury i Stowarzyszenia „Topografie”: *Łódź Akademicka*. W czasie jego trwania byłam zaangażowana w prowadzenie wywiadów (prof. Czerniawska, dr Czerniawski, prof. Skowroński, prof. Kulpińska), następnie w opracowanie i analizę całej zgromadzonej kolekcji oraz pisanie i redagowanie poszczególnych rozdziałów na równych zasadach ze współautorkami.

Mój udział procentowy szacuję na: 35% / 35% (Kaźmierksa)/ 30% (Zysiak)

2. Wykaz opublikowanych rozdziałów w monografiach naukowych.

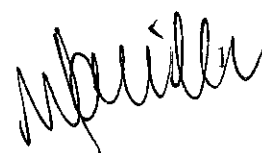
Burski Jacek, **Waniek Katarzyna** (2020) *“Twist of fate”: declining and rising lines of occupational career in the biographical experiences of two engineers*, [w:] Kaźmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.), *Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 385–424.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na:

Rozdział ten opiera się na analizie porównawczej dwóch przypadków (historii życia inżynierów Huberta i Roberta), przy czym ten pierwszy został w głównej mierze opracowany przez dr Jacka Burskiego, drugi – przeze mnie. Oba były wzajemnie uzupełniane, komentowane i interpretowane. Pomysł ich kontrastowego zestawienia zrodził się w czasie warsztatów badawczych prowadzonych w ramach projektu: *Doświadczenie procesu transformacji w Polsce...* Część wprowadzającą i podsumowującą rozdział napisaliśmy wspólnie, co oznacza, że nasz wkład intelektualny oraz nakład pracy rozłożył się równomiernie.

Mój udział procentowy szacuję na: 50%

Golczyńska-Grondas Agnieszka, **Katarzyna Waniek** (2020) *Transforming opportunity*

structures: biographical chances, hopes, illusions and dead-ends [w:] Kaźmierska Kaja, Waniek Katarzyna (red.), *Telling the Great Change The Process of the Systemic Transformation in Poland in Biographical Perspective*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 281–296.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na:

Rozdział jest efektem wielogodzinnych dyskusji i analiz autobiograficznych wywiadów biograficznych zgromadzonych w ramach projektu *Doświadczenie procesu transformacji w Polsce...*, ale również innych kolekcji. Jest próbą teoretycznego opracowania wyłaniającej się z nich kategorii analitycznej, której prof. Agnieszka Golczyńska-Grondas przygląda się krytycznie z perspektywy literatury z obszaru socjologii interpretatywnej badającej obszary wykluczenia i bezładu społecznego (nadał jednak niewystarczająco uwzględniającej indywidualne doświadczenia), podczas gdy ja wskazuję istniejące w tym paradygmacie możliwości spojrzenia na omawianą problematykę struktur możliwości przez pryzmat przeżyć zwykłego człowieka. Następnie wspólnie omawiamy wspólne cechy i paradoksy (subiektywnie rozumianych przez narratorów) struktur możliwości jakie pojawiły się w Polsce po 1989 roku.

Mój udział procentowy szacuję na: 50%

Kaźmierska Kaja, Piotrowski Andrzej, **Waniek Katarzyna** (2012) *Transnational Work in the Biographical Experiences of Traditional Professions and Corporate Executives: Analysis of Two Cases*, [in:] Miller R., Day G. (ed.) *The Evolution of European Identities: Biographical Approaches*, Palgrave Macmillan.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na:

Rozdział ten prezentuje wyniki wspólnej pracy analitycznej polskiego zespołu badawczego projektu *EuroIdentities* (prof. Andrzeja Piotrowskiego, prof. Kai Kaźmierskiej i mojej) nad wybranymi przypadkami, dla których podstawową ramą różnicującą była praca w tradycyjnych (wymagających wyższego wykształcenia) zawodach i praca związana z marketingiem i zarządzaniem w korporacjach. Zespołowa i oparta na równym zaangażowaniu analiza pozwoliła na odkrycie związku między wykonywaną pracą a orientacją biograficzną i nastawieniem narratorów wobec różnych wspólnot-„My”.

Mój udział procentowy szacuję na: 33,3%

Domecka Markieta, Eichsteller Marta, Karakusheva Slavka., Musella Pasquale, Ojamäe Liis., Perone Elisabetta, Pickard Donna, Schröder-Wildhagen Anja, Siilak Kristel, **Waniek Katarzyna** (2012) *Method in Practice: Autobiographical Narrative Interviews in Search of European Phenomena*, [in:] Miller Robert, Day Grham (red.) *The Evolution of European Identities: Biographical Approaches*, Palgrave Macmillan, s. 21–44.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na:

Rozdział ten jest efektem wspólnej pracy asystentów badawczych i młodych naukowców, którzy pracowali w projekcie *EuroIdentities* i posługiwali się metodą biograficzną oraz dyskusji na temat możliwości połączenia i integracji podejścia Fritza Schützego i Toma Wengrafa.

Mój udział procentowy szacuję na: 10%

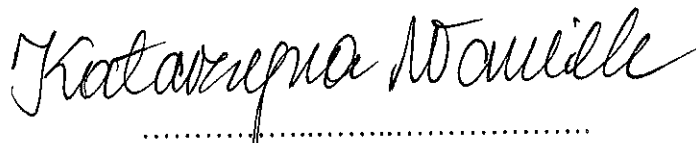
4. Wykaz opublikowanych artykułów w czasopismach naukowych (z zaznaczeniem pozycji niewymienionych w pkt I.2).

Kaźmierska Kaja, Piotrowski Andrzej, **Waniek Katarzyna** (2011) *Biographical Consequences of Working Abroad in the Context of European Mental Space Construction*, „Przegląd Socjologiczny”, t. 60, nr 1, s. 139–158.

Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na:

Artykuł ten prezentuje wyniki wspólnej pracy analitycznej polskiego zespołu badawczego projektu *EuroIdentities* (prof. Andrzeja Piotrowskiego, prof. Kai Kaźmierskiej i mojej), w którym zarysowaliśmy pierwsze wnioski wyłaniające się z analiz autobiograficznych wywiadów narracyjnych zgromadzonych w obszarze pracy transnarodowej i wyjazdów edukacyjnych przez wszystkie zespoły wspomnianego projektu.

Mój udział procentowy szacuję na: 33,3%

.....
(podpis wnioskodawcy)